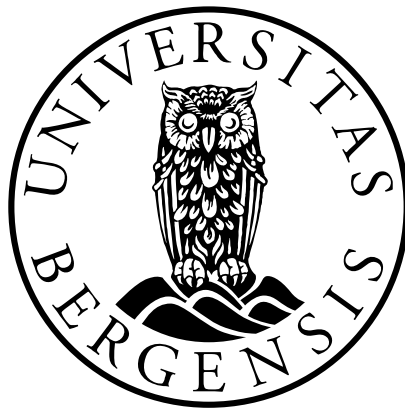

**Straffbar deltakelse i en
terrororganisasjon**
*En rettsdogmatisk fremstilling av
deltakeralternativet i strl. § 136 a*

Kandidatnummer: 108

Antall ord:
14236

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

1. juni 2018

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	3
1.1 Temapresentasjon	3
1.2 Problemstilling og avgrensning av tema.....	4
1.3 Begrepsavklaring	5
1.4 Veien videre	5
2 Rettskilder	6
2.1 De sentrale norske rettskildene.....	6
2.2 Internasjonal og utenlandsk terrorlovgivning	7
2.3 Viktige prinsipper på strafferettens område.....	9
3 Terror	10
3.1 Innledende om emnet.....	10
3.2 Utviklingen av fenomenet, og definisjonen av begrepet, «terrorisme».....	10
3.3 Utviklingen i norsk rett.....	12
3.4 Begrepet «terrororganisasjon» - et todelt begrep	15
3.4.1 Innledende kommentar	15
3.4.2 Terrorhandling	16
3.4.3 Organisasjon eller organisert gruppe	18
3.4.4 Vesentlighetskravet og kravet til organisasjonens hovedformål	20
3.4.5 Begrensninger i bestemmelsen	21
3.5 Terrorlister som bevis i straffesak	22
4 «Deltar i»	25
4.1 Introduksjon av begrepet.....	25
4.2 Hva er deltakelse.....	26
4.3 Ulike måter å «delta(r) i» er terrororganisasjon på.....	27
4.3.1 Sivile og militære bidrag i terrorkontrollerte områder.....	27
4.3.2 Medlemskap og å sverge troskap.....	29

4.3.3 Materiell og immateriell støtte.....	30
4.3.4 Oppfordring og inspirasjon.....	33
4.4 Hvor langt strekker deltakelsesbegrepet seg?	34
4.5 Sammenhengen med de andre alternativene - spørsmål om konkurrens.....	36
4.5.1 Generelt om konkurrens	36
4.5.2 Konkurrens i strl. § 136 a	37
5 Skyldkravet	40
6 Problemstillinger knyttet til bruken av straffebudet.....	41
6.1 Straffrie forberedelseshandlinger.....	41
6.2 Kollisjon med medvirkningsansvaret	42
7 Rettspolitiske linjer og betraktninger	44
8 Avslutning.....	47
9 Litteraturliste.....	48

1 Innledning

1.1 Temapresentasjon

De siste årene har terrororganisasjoners handlinger rammet tusenvis av sivile mennesker verden rundt og terroraksjonene har kommet stadig nærmere Norge. Eksempler på dette er terrorangrepene i Nice 14. juli 2016 hvor en person kjørte en lastebil inn på strandpromenaden under feiringen av nasjonaldagen¹, i Paris hvor seks koordinerte angrep ble utført den 13. november 2015² og i Manchester 22. mai 2017 hvor en selvmordsbomber drepte 22 mennesker ved en konsertarena.³ Terrorangrepene i Oslo og på Utøya 22. juli 2011, rettet primært mot Arbeiderpartiet og Regjeringen av en enkelt person, viser at politisk motiverte terrorhandlinger kan skje hvor som helst og ikke nødvendigvis trenger å være knyttet til terrororganisasjoner. I denne oppgaven er det imidlertid nettopp personers tilknytning til en terrororganisasjon som skal behandles, nemlig hvor selve tilknytningen til en slik organisasjon – deltakelsen - er straffbar etter norsk rett.

Det er særlig tilknytning til islamistiske terrororganisasjoner som har vært det mest aktuelle i et strafferettslig perspektiv. I PST⁴ sin trusselvurdering i 2011 ble det uttalt at de ekstreme islamistene ble «mer globalt orienterte» og at trusselsituasjonen knyttet til terrorisme på grunn av dette var skjerpet.⁵ Trusselen fra personer og grupper som er inspirert av ekstrem islamistisk ideologi er stadig, i følge PST i 2018, «den primære terrortrusselen mot Norge».⁶ Men også deltakelse i en organisasjon som hittil bare har begått voldelige terrorhandlinger i andre land er omfattet av oppgaven og det er særlig slike saker som i de senere år har kommet for norske domstoler.

Etterhvert som den islamistiske terrorismen har spredt seg, har også det internasjonale og nasjonale regelverket vært gjennom en omfattende endring. Antakelig må dette i noe grad ses i sammenheng med den stadig voksende mengden internasjonale og regionale avtaler og konvensjoner også på andre områder, men det har nok også med å gjøre at utviklingen av terrorismen får den til å fremstå som mer truende enn tidligere. Geografisk spredning, antall

---

¹ Huuse m.fl. (2016).

² Sitter (2017) s. 221.

³ Hansen (2017).

⁴ Politiets sikkerhetstjeneste.

⁵ PST (2011).

⁶ PST (2018).

mennesker som rammes og antall steder som er truet har økt og behovet for en mer konkret terrorlovgivning har vokst frem.

Bestemmelsen som kriminaliserer deltakelse i en terrororganisasjon i norsk rett kom inn i straffeloven av 1902 den 21. juni 2013.⁷ Paragraf 136 a i straffeloven 2005⁸ er en direkte gjentakelse av strl. 1902 § 147 d. Bestemmelsen i § 136 a lyder som følger:

«Med fengsel inntil 6 år straffes den som danner, deltar i, rekrutterer medlemmer eller yter økonomisk eller annen materiell støtte til en terrororganisasjon, når organisasjonen har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler.

Medvirkning straffes ikke.»

1.2 Problemstilling og avgrensning av tema

Problemstillingen i oppgaven er hva som er gjeldende rett på området, og det primære spørsmålet er hva som må til for å bli dømt for deltakelse i en terrororganisasjon, jf. strl. § 136 a. Innunder hovedproblemstillingen er det spørsmål om hva som ligger i vilkårene «deltar i» og «terrororganisasjon». Vilkårene tolkes og analyseres i lys av de tilgjengelige rettskildene, og straffebudet vurderes opp mot straffrie forberedelseshandlinger og medvirkningsansvar.

Straffebudet omfatter også andre måter å bidra til en terrororganisasjon på. Disse alternativene vil det avgrenses mot, men de vil være med i tolkningen av vilkåret «deltar i», og i bruken av konkurrens i domstolens praksis som faller innenfor emnet. Dette fordi de andre alternativene, som vi skal se i kapittel 4, er svært sentrale i tolkningen av deltakeralternativet, og fordi konkurrensspørsmålet er viktig prinsipielt og for straffutmålingen i saker hvor deltakelse anvendes i konkurrens med andre bidrag.

Oppgaven går ikke nærmere inn på metodeteorien og jurisdiksjonsområdet. Oppgaven følger alminnelig metode for rettsanvendelse. Det viktigste når det gjelder jurisdiksjon i relasjon til den aktuelle type saker, er at norsk lov gjelder for alle handlinger foretatt i Norge, og for handlinger foretatt i utlandet av norske statsborgere eller av personer bosatt i Norge, jf. strl. §§ 4 første ledd og 5 første ledd bokstav a) nr. 10.

---

⁷ Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902) – heretter strl. 1902.

⁸ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven) – heretter strl. Loven trådte i kraft 1. oktober 2005.

1.3 Begrepsavklaring

I oppgaven vil strl. 1902 § 147 d og strl. § 136 a bli brukt vekselvis da det i praksis er samme bestemmelse. Det vil bli henvist til strl. 1902 der den er brukt i for eksempel en rettsavgjørelse eller hvor det henvises til forarbeider og teori som er skrevet om strl. 1902 § 147 d. Om ikke annet er nevnt er det straffeloven 2005 som er omtalt.

Terrororganisasjonen som er mest aktiv i dag og som vil ta stor plass i oppgaven er terrororganisasjonen som går under flere navn; IS/ISIS/ISIL/Da`esh. I oppgaven benyttes ISIL om ikke annet følger av direkte sitat. Grunnen til at denne varianten er valgt er at rettspraksis i all hovedsak benytter denne.

Andre begrep som trenger nærmere forklaring vil bli forklart underveis i avhandlingen.

1.4 Veien videre

Videre i fremstillingen vil det først vises til relevante rettskilder og viktige prinsipper i norsk strafferett i kapittel to. Etter det går jeg inn i et av hovedtemaene, terror og begrepet terrororganisasjon i kapittel tre. For å få frem sammenhengen som strl. § 136 a er satt inn i, vil det her også vises til den utviklingen som terrorlovgivningen har vært gjennom. I kapittel fire behandles deltakeralternativet i strl. § 136 a, før skyldkravet som gjelder i straffebudet vil bli omtalt i kapittel fem. I kapittel seks behandles et par problemstillinger knyttet til bruken av straffebudet, før det i kapittel sju handler om den videre utviklingen og noen rettspolitiske betraktninger knyttet til emnet. Konklusjonen kommer i kapittel åtte.

2 Rettskilder

2.1 De sentrale norske rettskildene

Det er noe uenighet i juridisk teori om hva som er å anse som rettskildefaktorer. Det vil videre ikke fokuseres på disse uenighetene. Poenget med denne delen er å vise til de mest relevante rettskildene i denne avhandlingens sammenheng.

Bestemmelsens ordlyd danner grunnlaget for tolkningen. Lovtekst er den fremste kilden i norsk rett, og særlig på strafferettsområdet hvor legalitetsprinsippet⁹ står svært sentralt.

Formålet med bestemmelsen, og den konteksten bestemmelsen står i, får også betydning for tolkningen. Særlig tenker jeg da på den konteksten den står i straffeloven, og spesielt kapittel 18 som kriminaliserer terrorrelaterte handlinger.

Som supplement til lovteksten er forarbeidene sentrale. Mest relevant til strl. § 136 a er Prop.131 L (2012-2013). Det er der det fremkommer hva lovgiver har ment ved utarbeidelsen av straffebestemmelsen. Straffeloven § 136 a, og alternativet «deltar i», er som vi skal se på senere både svært vidt og vagt. Det gjør forarbeidene særlig viktige i tolkningen av bestemmelsens innhold. Andre forarbeider, også eldre, vil være sentrale og vil bli brukt i avhandlingen.¹⁰ Så fremt det ikke er store sprik mellom en alminnelig språklig forståelse av lovteksten og forarbeidene, vil forarbeidene benyttes som et supplement og en presisering av lovtekstens innhold.

Det vil også henvises til det som finnes av rettspraksis på området. Høyesterettspraksis har større rettskildemessig vekt enn praksis fra lavere rettsinstanser,¹¹ men det er kun avsagt én høyesterettsdom til strl. § 136 a.¹² Denne saken gjaldt to personer som hadde reist til Syria som fremmedkrigere for ISIL, samt en tredje som ble dømt for forsøk på å yte materiell støtte til organisasjonen. Videre ble det i Borgarting lagmannsrett avsagt en viktig dom i januar 2018 mot Ubaydullah Hussain. Denne dommen er anket til Høyesterett og dermed ikke rettskraftig. Høyesteretts ankeutvalg har fremmet anken av lovanvendelsen og

---

⁹ Se punkt 2.3.

¹⁰ Eckhoff (2001) s. 23.

¹¹ Eckhoff (2001) s. 23.

¹² HR-2016-01422-A.

saksbehandlingen for overtredelsene av strl. 1902 § 147 d og strl. § 136 a.¹³

Lagmannsrettsdommen vil likevel være viktig i analysen av straffebudet for å se hvordan en norsk domstol har analysert og tolket straffebudet og de bevisene som forelå for retten. Denne dommen er det første eksempelet på bruk av straffebudet i en sak hvor tiltalte ikke har vært i terrorkontrollerte områder for en terrororganisasjon. Hussain har, i følge tiltalen og lagmannsrettens dom, bidratt til ISIL fra Norge og aldri arbeidet som fremmedkriger. Utover dette vil det henvises til rettspraksis fra lavere instanser der dette kan bidra til analysen, selv om disse har lavere rettskildemessig vekt.

Juridisk litteratur blir i avhandlingen brukt for å se hva teorien sier om bruken av bestemmelsen, og peke på de kritikker som eventuelt har vært rettet mot straffebudet og bruken av det. Det er begrenset med norsk teori om strl. 136 a (og strl. 1902 § 147 d), så det vil i denne avhandlingen henvises også til internasjonal litteratur, særlig når det gjelder fenomenet terrorisme og begrepet terrororganisasjon.

2.2 Internasjonal rett og utenlandsk terrorlovgivning

Som nærmere forklart i kapittel 3.2 og 3.3 ble terrorrelaterte handlinger for alvor satt på tapetet for kriminalisering i norsk rett parallelt med internasjonal rettsutvikling i kjølevannet av hendelser i andre land. Internasjonal rett er derfor viktig som referanse for den norske terrorlovgivningen.

Menneskerettighetene kan også være viktig ved tolkningen av strl. § 136 a. Straffeloven skal, jf. menneskerettsloven¹⁴ § 3 og strl. § 2, tolkes med de «begrensninger som følger av overenskomster med fremmede stater eller av folkeretten for øvrig». Menneskerettighetene har med tiden fått større betydning i norsk rett, og både Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen¹⁵ og SP-konvensjonen¹⁶ har blitt implementert i Norges lover. Menneskerettighetene har også et eget kapittel (E) i Grunnloven, som ble betydelig utvidet i 2014.¹⁷ De viktigste menneskerettighetene ved bruken av strl. § 136 a er ytringsfriheten¹⁸, forsamlingsfriheten¹⁹, religionsfriheten²⁰ og retten til privatliv.²¹

---

¹³ HR-2018-732-U.

¹⁴ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

¹⁵ Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen – heretter EMK.

¹⁶ FNs internasjonale konvensjon om sosiale og politiske rettigheter (SP-konvensjonen) – heretter SP.

¹⁷ Lov 17. mai 1814 Grunnlov - heretter GrL.

¹⁸ GrL. § 100; EMK art. 10; SP art. 19.

¹⁹ GrL. § 101 andre ledd; EMK art. 11; SP art. 21 og 22.

Norsk rettsvesen har et «overordna mål» om å samsvare med de til en hver tid gjeldende regler og retningslinjer fra internasjonale domstoler.²² Den viktigste prejudikatdomstolen for norsk strafferett er EMD²³ som gir retningslinjer for hvordan EMK skal tolkes og anvendes.²⁴ I tillegg følger FNs menneskerettskomité opp gjennomføringen av SP, noe som får betydning for norsk tolkning av konvensjonen selv om menneskerettskomiteens vurderinger ikke er rettslig bindende.²⁵ Høyesterett har i en sak fra 2008, som gjaldt ankenektelser og forståelsen av SP artikkel 14 kontra straffeprosessloven § 321,²⁶ konkludert med at «Menneskerettskomitéens fortolkning av konvensjonen (vil) være en rettskilde av betydelig vekt når vi skal ta stilling til konvensjonens innhold».²⁷

Den norske terrorlovgivningen har også tette bånd til EU, og særlig EUs rammeavjørelse for bekjempelse av terrorisme fra 2002²⁸ er aktuell i relasjon til strl. § 136 a. Norge er ikke forpliktet til å følge opp regelsett fra EU annet enn det som følger av EØS-avtalen, men har valgt å legge seg på tilnærmet samme linje som EU i terrorrelaterte rettsområder for å sikre effektivt politisamarbeid og unngå at Norge blir et lettere bytte for terrorister.²⁹

Medlemsstatene blir med EUs rammeavjørelse pålagt å gjennomføre forebyggende tiltak:

«Hver medlemsstat træffer de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at følgende forsætlige handlinger er strafbare:

- a) ledelse en av terrorgruppe
- b) deltagelse i en terroristgruppes aktiviteter, herunder ved tilveiebringelse av informasjoner eller materielle midler eller gjennom enhver form for finansiering af dens aktiviteter, vel vidende, at denne deltagelsen bidrager til terroristgruppens kriminelle aktiviteter».³⁰

---

²⁰ Grl. § 16; EMK art. 9; SP art. 18.

²¹ Grl. § 102; EMK art. 8.

²² Innst.O.nr.51 (1998-1999) punkt 8.

²³ Den europeiske menneskerettsdomstol.

²⁴ Andenæs (2009) s. 103; Gröning m.fl. (2016) s. 59.

²⁵ Skoghøy (2016); Rt. 2008 s. 1764, jf. Ot.prp.nr.3 (1998-1999) s. 69-70.

²⁶ Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) – heretter strpl.

²⁷ Rt. 2008 s. 1764 avsnitt 100.

²⁸ 2002/475/JHA.

²⁹ Prop.131 L (2012-2013) s. 36.

³⁰ 2002/475/JHA artikkel 2 nr. 2 (i dansk versjon).

Når det kommer til andre lands rettskilder er ikke dette en av de tradisjonelle rettskildefaktorene i norsk rett.³¹ Likevel viser jeg til andre lands rett der det anses nødvendig for tolkningen av straffebudet.

2.3 Viktige relevante prinsipper på strafferettens område

Her skal to strafferettslige prinsipper som antas å være viktige ved anvendelsen av strl. § 136 a presenteres.

Det som i størst grad bidrar til at strafferetten skiller seg fra andre rettsområder er det strenge legalitetsprinsippet.³² Kravet er forankret i Grl. § 96, samt i strl. § 14, EMK art. 7 og SP art. 15.³³ Det er hensynet til forutberegnelighet som ligger til grunn for det strenge legalitetsprinsippet. Borgerne skal vite når, og hvorfor, de kan møtes med straff for sine handlinger. For å oppnå slik forutberegnelighet er det strenge krav til selve straffelovgivningingen og dens utforming, blant annet at bestemmelsen skal være klar og norsk.

Uskyldspresumsjonen er et annet prinsipp som står sterkt i strafferetten. Prinsippet er også særlig relevant etter strl. § 136 a fordi denne bestemmelsen, som vi skal se på senere, kriminaliserer forberedelseshandlinger. Uskyldspresumsjonen går ut på at enhver person er uskyldig inntil det motsatte er bevist og ble først forankret i EMK artikkel 6 (2).³⁴ I norsk strafferett er uskyldspresumsjonen grunnlovsfestet, samt at den kommer frem i regelen om at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode³⁵, noe som i følge Høyesterett er «en bærebjelke i straffeprosessen ...».³⁶

---

³¹ Eskeland (2017) s. 98; følger implisitt av Grl. § 96 hvor «lov» betyr «norsk lov».

³² Eskeland (2017) s. 100; Grønning m.fl. (2016) s. 59.

³³ Eskeland (2017) s. 101.

³⁴ Rt. 2005 s. 833 avsnitt 43; se også SP artikkel 14 nr. 1.

³⁵ Grl. § 92 andre ledd, Eskeland (2017) s. 118

³⁶ Rt. 2005 s. 1353 avsnitt 14

3 Terror

3.1 Innledende om emnet

For å forstå begrepet «terrororganisasjon» er det nødvendig å se nærmere på temaet «terrorisme», og hvordan dette fenomenet har blitt mer og mer aktuelt i internasjonal og norsk strafferett. I denne delen av oppgaven vil jeg først gå litt dypere i temaet terrorisme og se hvordan begrepet og fenomenet har utviklet seg både praktisk og rettslig. Jeg vil se om det finnes en felles, internasjonal eller norsk, definisjon av «terrorisme» som kan være til hjelp ved tolkningen av begrepet «terrororganisasjon».

Videre går jeg inn i selve begrepet «terrororganisasjon» og foretar en analyse av begrepet i den sammenheng den står i strl. § 136 a. Til slutt i denne delen vil jeg gå inn på bruken av terrorlister som bevis i straffesaker mot tiltalte etter § 136 a.

3.2 Utviklingen av fenomenet, og definisjon av begrepet, terrorisme

I Norge, og ellers i verden, har terrorisme fått mest oppmerksomhet etter angrepene i New York og Washington 11. september 2001, mye på grunn av den brede mediedekningen.³⁷ Det betyr ikke at terrorisme er et nytt fenomen. Det var i store deler av verden enighet om at angrepene i New York var «international terrorism»³⁸, noe som sier at begrepet eksisterte og allerede hadde en satt betydning både nasjonalt og internasjonalt. Men det er ikke et fastsatt rettslig fenomen, og heller ingen gitt definisjon av begrepet terrorisme.³⁹

En definisjon av begrepet ble først prøvd å få frem tidlig på 1930-tallet, men allerede omkring den franske revolusjonen i 1790-årene ble terrorismebegrepet benyttet.⁴⁰ Begrepet ble imidlertid på denne tiden brukt om statlige regimer som terroriserte deler av egen befolkning og ikke om voldshandlinger utført av ikke-statlige aktører. Senere eksempler på slike regimer er Sovjetunionen under Josef Stalin og Tyskland under Adolf Hitler.⁴¹

---

³⁷ Duffy (2015) s. 29; Sitter (2017) s. 215.

³⁸ Duffy (2015) s. 29.

³⁹ Duffy (2015) s. 29-30.

⁴⁰ Skogan (2004).

⁴¹ Store norske leksikon.

Det var på midten av 1800-tallet at den moderne og ikke-statlige terrorismen først vokste frem. Denne terrorbølgen blir i flere sammenhenger kalt for den anarkistiske perioden.⁴² Terrorismen ble på denne tiden utført av politiske organisasjoner, og rettet mot statsoverhoder eller borgerskapet.⁴³

I 1937 ble terrorisme forsøkt definert av The League of Nations i konvensjonen for forebygging og straff for terrorisme, som

«criminal acts directed against a State and intended or calculated to create a state of terror in the minds of particular persons, or group of persons or the general public».⁴⁴

Etter andre verdenskrig var det kommunistiske og nasjonalistiske grupper som stod for de fleste terroraksjonene. De Røde Brigader i Italia, Vest-tyske Rote Armee Fraktion, IRA og ETA er navn på store grupper som er kjent for utførelse av terroraksjoner i tiden etter andre verdenskrig.⁴⁵ Disse gruppene benyttet typisk terrorisme i form av kidnapping, drap og sabotasje som middel for å oppnå sine mål.

I 1994 godkjente FNs generalforsamling en erklæring om tiltak for å hindre terrorisme.⁴⁶ Terrorismen er i følge denne erklæringen:

«Criminal acts intended or calculated to provoke a state of terror in the general public, a group of persons or particular persons for political purposes are in any circumstances unjustifiable, whatever the considerations of a political, philosophical, ideological, racial, ethnic, religious or any other nature that may be invoked to justify them.»⁴⁷

Ved sammenligning av dette forsøket på å definere begrepet og forsøket fra 1937 ser vi at mye er likt, men også at det i 1994 var mer fokus på det politiske grunnlaget for terroraksjonene. En annen forskjell er at definisjonen her ikke utelukker statlig terror.

---

⁴² Skogan (2004); Sitter (2017).

⁴³ Sitter (2017) kapittel 2.

⁴⁴ The League of Nations (1937) artikkel 1; Duffy (2015) s. 31.

⁴⁵ Sitter (2017) s. 92-93.

⁴⁶ FNs resolusjon 49/60.

⁴⁷ FNs resolusjon 49/60 Annex I(3).

Tidligere var ikke terrorisme et sentralt internasjonalt anliggende. I tiden etter terrorangrepene 11. september 2001 ble det internasjonale fellesskapet mer opptatt av felles bekjempelse av fenomenet. Likevel er det fortsatt mangelfulle internasjonale lover mot terrorisme og ingen internasjonale terrordomstoler. Dette skal diskuteres mer under punkt 6.

Etter angrepene i USA i 2001 vedtok FNs sikkerhetsråd en bindende resolusjon.⁴⁸ I resolusjonens punkt 1 er det besluttet at «... alle stater skal hindre og bekjempe finansiering av terrorhandlinger», samt «gjøre det straffbart for statens borgere eller på statens territorium forsettlig å fremskaffe eller samle inn økonomiske midler ...». I punkt 2 er det videre besluttet at statene skal:

«avstå fra å yte noen form for aktiv eller passiv støtte til virksomheter eller personer som er innblandet i terrorhandlinger, herunder ved å bekjempe rekruttering av medlemmer til terroristgrupper, og ved å eliminere våpenleveranser til terrorister.»⁴⁹

Senere har det kommet i alt 19 ulike universelle instrument for terrorbekjempelse.⁵⁰ Et av disse instrumentene er FNs terrorliste. Benyttelse av terrorlister har møtt motstand og vil behandles nærmere i kapittel 3.5.

EU sitt viktigste instrument mot terror er «Rammeavgjørelse om bekjempelse av terrorisme» fra 2002 som ble introdusert under punkt 2.2.⁵¹ Rammeavgjørelsen inneholder viktige definisjoner og pålegger medlemsstatene å kriminalisere blant annet deltakelse i terrororganisasjoner og terrorrelaterte handlinger.

3.3 Utviklingen i norsk rett

Utviklingen av terrorlovgivningen i Norge har foregått over en viss tid og i samspill med den internasjonale utviklingen. I deler av teorien beskrives denne utviklingen som en firetrinnsprosess, som kalles henholdsvis «Terrorpakke 1, 2, 3 og 4».⁵² Jeg vil her gå inn på utviklingen uten å referere nærmere til denne oppdelingen.

---

⁴⁸ FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 (2001).

⁴⁹ FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 (2001). Norsk oversettelse hentet fra www.regjeringen.no.

⁵⁰ UN, United Nations Action to Counter Terrorism.

⁵¹ 2002/475/JHA.

⁵² Wessel-Aas (2014).

Tidlig på 1990-tallet ble det i Norge vurdert om det forelå behov for en mer direkte terrorlovgivning. I 1993 ble det vurdert at den allerede foreliggende straffelovgivningen dekket de handlinger som terroristene kunne finne på å utføre, som for eksempel vold, drap og tortur.⁵³ Sikkerhetsutvalget ga uttrykk for at et så vidtrekkende begrep som «terror» ikke var hensiktsmessig i en juridisk kontekst. Begrepet ble lite vitenskapelig og nøytralt,⁵⁴ og utvalget konkluderte med at straffebestemmelser direkte knyttet til terrorbegrepet hadde lite for seg. De forklarte dette med at «egne bestemmelser om terrorisme kan (...) føre til en øket, uønsket fokusering på terrorisme som fenomen», og mente videre at det lå «en klar markering i å behandle terroristpregede handlinger på nøyaktig samme måte som annen kriminalitet.»⁵⁵

Også i Norge ble terrorisme mer synlig og viet mer oppmerksomhet etter terroraksjonen i USA i 2001. Det ble sett at nødvendigheten av en nasjonal lovgivning på området var større enn tidligere. 5. oktober 2001 vedtok regjeringen en provisorisk anordning om forbud mot finansiering av terrorisme m.m. I 2002 kom bestemmelsene § 147 a som kriminaliserer terrorhandlinger og § 147 b som kriminaliserer finansiering av terrorhandlinger i straffeloven av 1902. Foranledningen var at FNs sikkerhetsråd og EU hadde kommet med retningslinjer på området.⁵⁶ Norge var folkerettslig bundet av FNs resolusjon om å kriminalisere terrorfinansiering og det ble bestemt at behovet for å definere terrorhandlinger i straffeloven forelå, samt behovet for innføring av et eget straffebud rettet mot terrorhandlinger. Dette var begynnelsen på en mer direkte terrorlovgivning i Norge.⁵⁷

Utover på 2000-tallet har flere terrorrelaterte handlinger blitt kriminalisert i norsk strafferett. I 2005 ble også adgangen til å benytte skjulte tvangsmidler utvidet, begrunnet særlig i terrorfare. Blant annet ble det bestemt at skjulte tvangsmidler kunne benyttes av politiet og PST i rent forebyggende situasjoner, jf. politiloven⁵⁸ § 17 d, jf. strpl. § 222 d.⁵⁹

I 2008 ble flere handlinger kriminalisert som et ledd i å ratifisere Europarådets konvensjon av 16. mai 2005 om forebygging av terrorisme artikkel 5-7.⁶⁰ Da ble rekruttering, oppfordring og opplæring i metoder og teknikker kriminalisert i strl. § 136.

---

⁵³ NOU 1993:3 s. 20.

⁵⁴ NOU 1993:3 s. 12

⁵⁵ NOU 1993:3 s. 43.

⁵⁶ Ot.prp.nr.61 (2001-2002) s. 10.

⁵⁷ Wessel-Aas (2014) s. 47-48.

⁵⁸ Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven).

⁵⁹ Wessel-Aas (2014) s. 49-50.

⁶⁰ Wessel-Aas (2014) s. 50.

Straffebudet som kriminaliserer deltakelse i terrororganisasjoner ble vedtatt i 2013.

Lovendringsforslaget om å kriminalisere deltakelse i terrororganisasjoner ble fremmet av PST i 2011.⁶¹ Dette var et forslag som inneholdt mye av det samme som ble avvist i 1993.⁶²

Forslaget ga myndighetene en mulighet til å påføre straff før selve terrorhandlingen var blitt begått, og ble sett på som viktig i kampen mot bekjempelse av terror på et forebyggende nivå.

Selv om flere av handlingene som rammes av strl. § 136 a også før lovforslaget ville vært straffbare, ble den nye bestemmelsen ansett å være nyttig for å dekke enkelte hull i lovverket.⁶³ Departementet mente at de terrorrelaterte handlingene som alt var kriminalisert lå så nær fullbyrdede terrorhandlinger i tid, at muligheten til å forhindre slike handlinger ble begrenset.⁶⁴

Selve terrorismen har endret seg og måten trusselen blir besvart har blitt endret i form av kriminalisering av terrorrelaterte handlinger i egne straffebud, og et stadig økende antall av dem. I dag har vi i norsk strafferett 17 straffebud og bestemmelser direkte rettet mot terrorhandlinger, i tillegg til straffeprosessuelle regler.⁶⁵

Det finnes likevel fortsatt ikke i norsk rett noen entydig definisjon av fenomenet terrorisme. Mer allment har begrepet terrorisme blitt forsøkt definert noe forskjellig. I Store norske leksikon er det for eksempel henvist til Sikkerhetslovens definisjon av «terrorhandlinger»:

«Ulovlig bruk av, eller trussel om bruk av, makt eller vold mot personer eller eiendom, i et forsøk på å legge press på landets myndigheter eller befolkning eller samfunnet for øvrig for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål.»⁶⁶

Anders Romarheim, forsker ved Institutt for Forsvarsstudier, har i en artikkel om internasjonal terrorisme forsøkt å nærme seg en definisjon av terrorisme ved å stille spørsmålene «(h)vem utfører terrorisme», «(h)vem rammes av terrorisme» og «(h)vilke mål har terroristgrupper»? Hans forsøk på en definisjon lyder slik:

---

⁶¹ PST-notat 2011.

⁶² Prop.131 L (2012-2013) s. 36.

⁶³ Prop.131 L (2012-2013) s. 35.

⁶⁴ Prop.131 L (2012-2013) s. 41.

⁶⁵ Strl. kapittel 18.

⁶⁶ Store norske leksikon, jf. Sikkerhetsloven § 3 nr. 5.

«Terrorisme er en ikke-statlig aktørs systematiske bruk av vold og ødeleggelse – eller trusler om dette – mot ikke-stridende med sikte på å skape en tilstand av frykt, få oppmerksomhet om en politisk sak og å påvirke atferden også til andre enn de direkte offrene for terroraksjonen.»⁶⁷

Denne definisjonen utelukker statlig terrorisme, men kan sies å treffe kjernen i begrepet slik det vanligvis brukes i offentligheten i dag. Men siden begrepsinnholdet ikke ligger fast, betyr det at vilkåret «terrororganisasjon» ikke kan bestemmes ut fra en generell definisjon av det samfunnsmessige fenomenet. I det videre skal vi se nærmere på hva en terrororganisasjon er juridisk sett, i henhold til strl. § 136 a.

3.4 Begrepet «terrororganisasjon» - et todelt begrep

3.4.1 Innledende kommentarer

Begrepet «terrororganisasjon» har vist seg vanskelig å definere rettslig både internasjonalt⁶⁸ og i norsk rett.⁶⁹ En bakenforliggende grunn kan være at det er knyttet politiske hensyn til definisjonen for eksempel når det gjelder spørsmålet om hvorvidt statlig terror skal være omfattet. Denne oppgaven tar imidlertid kun for seg de vurderinger som er kommet til uttrykk i de relevante rettskildene, i første rekke norske rettskilder.

I norsk rett er det forsøkt å definere begrepet «terrorhandling» i strl. § 131 etter inspirasjon fra EUs rammeavgjørelse⁷⁰, men det foreligger ingen definisjon av begrepet «terrororganisasjon» verken i lovteksten eller i forarbeidene. I forarbeidene er «terrororganisasjon» forklart slik:

«Med terrororganisasjon menes en organisasjon som enten har som hovedformål å begå terrorhandlinger eller hvor dette er en vesentlig del av gruppens virksomhet.»⁷¹

Problemet er at denne definisjonen er nokså vag og upresis. Det er flere elementer som må tolkes og analyseres for å gjøre den operasjonell. Men den er laget etter inspirasjon fra EUs

---

⁶⁷ Romarheim (2005).

⁶⁸ Duffy (2015) s. 197.

⁶⁹ Ot.prp.nr.61 (2001-2002) s. 31-32.

⁷⁰ 2002/475/JHA. Mer om begrepet under punkt 3.4.2.

⁷¹ Prop.131 L (2012-2013) s. 86.

rammeavgjørelse, noe som er fordelaktig da Norge også her ender opp med tilnærmet likt regelverk som EU. I rammeavgjørelsen brukes begrepet «terrorgruppe», som er definert som:

«en strukturert sammenslutning af en vis varighed bestående af mere end to personer som handler i forening med henblik på at begå terrorhandlinger.»⁷²

EU sin definisjon er noe videre enn den norske da den ikke krever at terrorgruppen har terrorhandlinger som hovedformål, eller som vesentlig del av virksomheten. EU sin definisjon krever kun at gruppen er satt sammen med sikte på å begå terrorhandlinger, noe som kan ramme et større antall grupperinger. Dette kommer an på hvor strengt formålskravet «med henblik på at begå terrorhandlinger» tolkes. Den norske definisjonen fremstår som bedre ut fra rettssikkerhetsmessige grunner, da EUs definisjon lettere kan komme i konflikt med forenings-, forsamlings- og organisasjonsfriheten i Grl. § 101, EMK art. 11 og SP art. 22. Den norske definisjonen er på dette området bedre fordi en forsamling med terrorhandlinger som hovedformål eller som vesentlig del av virksomheten ikke kan anses som «fredelig». Mitt synspunkt på dette støttes av forarbeidene som sier at terrororganisasjoner «neppe (kan) betraktes som ‘fredelige’ forsamlinger som er beskyttet av artikkel 11 nr. 1».⁷³ I praksis vil EUs definisjon kunne forstås på samme måte så forskjellen her skal ikke overdrives, men ordlyden peker i ulike retninger.

Ut fra forarbeidene er terrororganisasjonsbegrepet todelt i norsk rett. Det er for det første en «organisasjon», og for det andre har denne organisasjonen som hovedformål eller som vesentlig del av sin virksomhet å begå «terrorhandlinger». Jeg skal se nærmere på disse begrepene, først hver for seg og deretter samlet. Videre behandles vesentlighetskravet, og bruken av internasjonale terrorlister som bevis i norske straffesaker.

3.4.2 Terrorhandling

En terrorhandling er, jf. strl. § 131 første ledd, en nærmere angitt straffbar handling utført med «terrorhensikt». Formålet med bestemmelsen er at det skal være mulig å straffe handlingene hardere dersom de er utført med terrorhensikt for å nå målet om å bekjempe terrorisme. Terrorhensikten må foreligge hos gjerningspersonene som utfører handlingen og det avgjørende er hvilke følger gjerningspersonen på forhånd hadde til hensikt å påføre andre,

---

⁷² 2002/475/JHA artikkel 2.

⁷³ Prop.131 L (2012-2013) s. 38.

ikke at disse følgene faktisk inntraff.⁷⁴ En handling er gjort med «terrorhensikt» dersom den straffbare handlingen begås i den hensikt:

- «... a. å forstyrre alvorlig en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet, som for eksempel lovgivende, utøvende eller dømmende myndighet, energiforsyning, sikker forsyning av mat eller vann, bank- eller pengevesen eller helseberedskap og smittevern,
- b. å skape frykt i en befolkning, eller
- c. urettmessig å tvinge offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon til å gjøre, tåle eller unnlate noe av vesentlig betydning for landet eller organisasjonen, eller for et annet land eller en mellomstatlig organisasjon.»⁷⁵

De straffbare handlingene som det vises til i strl. § 131 første ledd er handlinger som står under straffelovens terrorkapittel, som terrorbombing⁷⁶, fly- og skipkaping⁷⁷, forstyrrelse av den sikre drift av luft- og sjøfartøy⁷⁸, utslipp av farlige stoffer⁷⁹, og bruk av farlig materiale⁸⁰, gisseltaking⁸¹ og angrep på en internasjonalt beskyttet person⁸². I tillegg er det vist til bestemmelser utenfor terrorkapittelet, som forstyrrelse av den offentlig infrastruktur⁸³, forgiftning⁸⁴, miljøkriminalitet⁸⁵, frihetsberøvelse⁸⁶, menneskehandel⁸⁷, grov kroppsskade⁸⁸, drap⁸⁹ og fremkalling av fare for allmennheten.⁹⁰ Disse handlingene er å anse som «terrorhandlinger» dersom de er utført i den hensikt at en av de ovenstående konsekvenser skal inntreffe.

I 22. juli-saken ble gjerningspersonen dømt for terrorhandlinger selv om deler av hans handlinger i utgangspunktet også falt inn under strl. 1902 § 233 første og annet ledd om

---

⁷⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 28.

⁷⁵ Strl. § 131 andre ledd.

⁷⁶ Strl. § 138.

⁷⁷ Strl. § 139.

⁷⁸ Strl. § 140.

⁷⁹ Strl. § 141.

⁸⁰ Strl. § 142.

⁸¹ Strl. § 143.

⁸² Strl. § 144.

⁸³ Strl. § 192.

⁸⁴ Strl. § 239.

⁸⁵ Strl. § 240.

⁸⁶ Strl. § 255.

⁸⁷ Strl. § 257.

⁸⁸ Strl. § 274.

⁸⁹ Strl. § 275.

⁹⁰ Strl. § 355.

overlagt drap. Bakgrunnen for det er nettopp at retten mente han hadde utvist terrorforsett (som var kravet etter strl. 1902).⁹¹ For å bevise at det forelå terrorhandlinger ble det i dommen lagt vekt på at den tiltalte hadde oppgitt politiske motiver for handlingene han utførte, at formålet bak handlingene «var å ramme statsforvaltningen og de som arbeidet der» og at terroren ble utført med «forsett om å skape alvorlig frykt i befolkningen».⁹²

Gjerningspersonen hadde et forsett i form av terrorhensikt utover det å drepe og skade mennesker, og det er dette videregående formålet som gjorde de straffbare handlingene til terrorhandlinger. 22. juli-saken har ellers ikke særlig overføringsverdi til emnet her, da gjerningspersonen ikke deltok i noen terrororganisasjon. Forøvrig har Høyesterett forstått strl. 1902 § 147 a⁹³ på samme måte som Oslo tingrett i 22. juli-saken.⁹⁴

3.4.3 Organisasjon eller organisert gruppe

Den andre delen av begrepet terrororganisasjon er «organisasjon». Det er definisjonen av «organisert kriminell gruppe» i strl. 1902 § 162 c som er lagt til grunn for forståelsen av organisasjonsbegrepet i strl. § 136 a.⁹⁵ Momenter i vurderingen av om en gruppe er en «organisert kriminell gruppe» er også relevante i vurderingen av om en gruppe eller organisasjon er en terrororganisasjon.

Viktige momenter er om sammenslutningen har en viss organisatorisk eller hierarkisk struktur og tidsmessig varighet, om det er avtalt en arbeidsfordeling mellom medlemmene, om de har jevnlig møter og samlinger, tilknytning til bestemte lokaler og om de har internasjonale forgreininger. Det er også krav om at sammenslutningen må ha tre eller flere medlemmer, men det kreves ikke samme antall medlemmer til en hver tid. Vedtekter eller tilsvarende må heller ikke foreligge for at en sammenslutning skal anses som en «organisert kriminell gruppe».⁹⁶

I flere bestemmelser i straffeloven er terrororganisasjoner likestilt med «fremmed stat».⁹⁷ Dette tolker jeg slik at en terrororganisasjon må være noe mer enn bare en løserer form for gruppe. Det må være struktur og en oppbygging som kan minne om et samfunn eller en

---

⁹¹ TOSLO-2011-188627-24.

⁹² TOSLO-2011-188627-24 s. 68.

⁹³ Tilsvarende strl. § 131.

⁹⁴ Rt. 2013 s. 789 avsnitt 40.

⁹⁵ NOU 2013:18 s. 104, jf. Ot.prp.nr.62 (2002-2003).

⁹⁶ Prop.131 L (2012-2013) s. 69.

⁹⁷ Se for eksempel strl. §§ 121, 122, 123, 124 og 126.

fastsatt organisasjon. I forarbeidene er det også lagt vekt på at de tradisjonelle truslene mot riket fra fremmede stater er erstattet med trusler fra terrororganisasjoner, og at slik befatning med terrororganisasjoner må kriminaliseres.⁹⁸

Organisasjonsbegrepet er i EUs rammeavgjørelse beskrevet som:

«...en strukturert sammenslutning av en vis varighet bestående av mere end to personer ... der ikke er vilkårligt dannet med henblik på umiddelbart at begå en strafbar handling, og hvis medlemmers roller ikke nødvendigvis er formelt definert, hvis sammensætning ikke nødvendigvis er fast, og hvis struktur ikke nødvendigvis er nærmere fastlagt.»⁹⁹

EU avgrensar terrororganisasjoner mot løserer og mer tilfeldig sammenslutninger med formål om å begå straffbare handlinger umiddelbart. Sammen med den norske definisjonen som er beskrevet over, kan det fastslås at ad-hoc-pregede organisasjoner og sammenslutninger som møtes for å gjennomføre en enkelthandling, ikke skal rammes av begrepet «terrororganisasjon».

I samfunnsvitenskapen blir det ofte trukket opp et skille mellom organisasjoner i betydningen «sosialt system som er bevisst konstruert for å realisere bestemte mål»¹⁰⁰ og «grupper», som er løserer sammenslutninger. I forarbeidene synes det å være meningen at begrepene «organisasjon» og «gruppe» skal omfavne det samme rettslig sett.

Terrororganisasjonsbegrepet ligger også tett på EU sin definisjon av begrepet «terrorgrupper» som der brukes i stedet for «terrororganisasjon».¹⁰¹

Skillet mellom gruppe og organisasjon er etter strl. § 136 a mindre viktig. Skillet virker å gå på grupper eller organisasjon på den ene siden og løserer nettverk på den andre siden. Løserer nettverk og enkeltceller er ikke ment å skulle rammes av strl. § 136 a. Dette ville ført til at også de ensomme ulvene som lar seg inspirere av tekster, erklæringer og lignende, risikerer å bli straffet som del av en organisasjon.

---

⁹⁸ Prop.131 L (2012-2013) s. 36.

⁹⁹ 2002/475/JHA artikkel 2.

¹⁰⁰ Jacobsen m.fl. (2016) s. 12 mv.

¹⁰¹ 2002/275/JHA artikkel 2.

En sammenslutning kan anses som terrororganisasjon selv om noen av de nevnte momentene mangler, men om momentene er tilstede er det klare indikasjoner på at det foreligger en organisasjon. Om en sammenslutning er en terrororganisasjon beror på en konkret helhetsvurdering hvor sakens øvrige omstendigheter spiller en stor rolle.¹⁰²

3.4.4 Vesentlighetskravet og kravet til organisasjonens hovedformål

Organisasjoner som ikke har begått terrorhandlinger kan også omfattes av bestemmelsen. Kravet er, som nevnt tidligere, at terrorhandlinger er en vesentlig del av organisasjonens virksomhet (vesentlighetskravet) eller at organisasjonen har som hovedformål å begå slike handlinger. Dette gir to alternativer.

En naturlig språklig forståelse av vesentlighetskravet er at organisasjonen allerede har begått, eller forsøkt å begå, terrorhandlinger. I forarbeidene er det skrevet at:

«Ulike organisasjoner vil ha ulik profil. Enkelte vil være utpreget aksjonsorientert, mens andre samtidig høster oppslutning gjennom samfunnsnyttig arbeid, eller som frigjøringsbevegelse. Dette kan imidlertid etter departementets syn ikke være relevant ... hvor en vesentlig del av gruppens virksomhet består i å begå slike (terror)handlinger. Ingen visjoner eller veldedige tiltak skal kunne legitimere virksomheten til politiske organisasjoner hvis ... en vesentlig del av virksomheten er å begå terrorhandlinger.»¹⁰³

En alminnelig språklig forståelse av vesentlighetskravet taler for at terrorhandlinger må være mer enn halvparten av virksomheten. I forarbeidene til strl. 1902 § 162 c er det imidlertid skrevet at organisasjonens virksomhet ikke «hovedsakelig» må være av ulovlig karakter. Til og med der bare en tredjedel av organisasjonens handlinger består i ulovlig virksomhet, vil vesentlighetskravet normalt være oppfylt.¹⁰⁴

Om en organisasjon har som hovedformål å begå terrorhandlinger tilsier en naturlig språklig forståelse at slike handlinger ikke er begått eller forsøkt begått, men at slike handlinger er ment å utføres på et senere tidspunkt. Ordlyden tilsier også at en voldelig gruppe ikke

---

¹⁰² Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 96-97.

¹⁰³ Prop.131 L (2012-2013) s. 41.

¹⁰⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 97.

automatisk kan anses som en terrororganisasjon. Et krav om «hovedformål» tilsier at det må mer til enn bruk av vold.

Det som derimot kommer frem i strl. § 136 a er at ikke formålet i seg selv er tilstrekkelig for å kunne rammes av terrororganisasjonsbegrepet. Organisasjonen må også ha «tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler». Straffeloven § 136 a og strl. 1902 § 147 d har sine røtter i strl. 1902 § 104 a andre ledd.¹⁰⁵ Paragraf 104 a i strl. 1902 kriminaliserte deltakelse i foreninger med «formål (om) å forstyrre samfunnsordenen eller å oppnå innflytelse på offentlige anliggender». Lund-kommisjonen hevdet at organisasjonens formål alene ikke var tilstrekkelig for å avgjøre straffbarheten av deltakelse:

«Så lenge organisasjonen nøyer seg med å hevde sine meninger og ikke har tatt skritt for ved ulovlige midler å realisere formålet, kan straff ikke anvendes på personer med tilknytning til organisasjonen.»¹⁰⁶

Lund-kommisjonens syn på bestemmelsen fikk bred støtte,¹⁰⁷ og presiseringen ble i 1999 lovfestet slik at straffebudet rammet bare de organisasjoner som hadde gjennomført eller tatt steg mot å gjennomføre det hovedformålet de hadde.¹⁰⁸ Dette ble videreført til strl. 1902 § 147 d/strl. § 136 a, noe som betyr at en person ikke kan straffes etter § 136 a dersom organisasjonen ikke har tatt noen skritt mot å realisere hovedformålet, men heller nøyer seg med å hevde sine meninger.

Under neste delkapittel skal jeg se nærmere på de begrensningene som settes ved at organisasjonen må ha «tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler», og begrensningene som følger av menneskerettighetene.

3.4.5 Begrensninger i bestemmelsen

Det er ikke krav om at de skritt som er tatt for å realisere organisasjonens formål har ført til en terrorhandling, eller forsøk på en terrorhandling. Rettspraksis viser at det er lav terskel for å anse tilleggsvilkåret som oppfylt.¹⁰⁹ Et skjerpene vilkår er at skrittene som er tatt må være

---

¹⁰⁵ Eskeland (2017) s. 146.

¹⁰⁶ Dok.nr. 15 (1995-1996) s. 82.

¹⁰⁷ Innst.S.nr.240 (1996-1997); Rt. 1997 s. 894.

¹⁰⁸ Lov av 3. desember 1999 nr. 82 om endringer i strpl. og strl mv.

¹⁰⁹ TOSLO-2015-47166 s. 27, jf. Prop.131 L (2012-2013) s. 86-87.

tatt med «ulovlige midler». Organisasjonen må ha «demonstrert vilje og evne til å begå terrorhandlinger ved å begå lovbrudd».¹¹⁰ Eksempelvis at de har skaffet seg utstyr ved å begå tyveri eller ran, jf. strl. § 321 eller § 322.

Forøvrig begrenses straffebudet av menneskerettighetene. At det ifølge lovbestemmelsen må være begått straffbare handlinger for å straffeforfølge deltakere i terrororganisasjoner samsvarer med kravene i ytringsfriheten, forsamlingsfriheten og samvittighets- og religionsfriheten. Hvis det ikke er utført noe som realiserer formålet med virksomheten er det ikke gjort noe straffbart. Enhver person har rett til å ytre sine meninger¹¹¹, «skifte religion eller overbevisning ... og gi uttrykk for sin religion eller overbevisning»¹¹² samt fritt «delta i fredelige forsamlinger ... (og i) forening med andre»¹¹³ uten å bli straffeforfulgt for det. Det er derfor klart at det må være foretatt konkrete handlinger, selv om det ikke nødvendigvis følger av menneskerettighetene at handlingene i seg selv må være ulovlige eller være gjort ved bruk av ulovlige midler, dersom kravet om terrorhensikt samtidig er oppfylt. Det kan uansett være gode grunner til å oppstille slike begrensninger for straffansvaret i en rettsstat, se mer om dette senere i oppgaven.

Så fremt definisjonen fortsetter å inneholde et vilkår om at terrorhandlinger må være en del av hovedformålet, eller en vesentlig del av virksomheten, vil ikke kriminalisering av deltakelse i en terrororganisasjon stå i et motsetningsforhold til forsamlingsfriheten. En organisasjon med hovedformål om, eller som vesentlig del av sin virksomhet, å utføre terrorhandlinger er utvilsomt ingen «fredelig forsamling».¹¹⁴

3.5 Terrorlister som bevis i straffesak

Terrorlister er et vanlig system for å sanksjonere mot terrororganisasjoner. Det ble i forarbeidene foreslått å legge opp til et mer objektivt vilkår og benytte seg av listeføring også i norsk rett.¹¹⁵ Slike terrorlister finnes både i internasjonal, regional og nasjonal lovgivning, men Norge er ikke strafferettslig bundet til de ulike listene. FNs terrorliste ble gjennomført i norsk rett med forskrift 22. desember 1999 nr. 1374, med sanksjoner mot Usama Bin Laden, Al-Qaida og Taliban. Terrorlisten pålegger i dag medlemsstatene å fryse aktiva, innføre

¹¹⁰ Prop.131 L (2012-2013) s. 87; Eskeland (2017) s. 146.

¹¹¹ EMK art. 10 (1); SP art. 16.

¹¹² EMK art. 9 (1).

¹¹³ EMK art. 11.

¹¹⁴ Prop.131 L (2012-2013) s. 38.

¹¹⁵ Prop.131 L (2012-2013) s. 39-41.

innreiseforbud og våpenembargo mot Al-Qaida, Taliban og ISIL, samt grupperinger eller enkeltpersoner som støtter disse organisasjonene.¹¹⁶ Norge er folkerettslig bundet til denne listen og å følge opp sanksjonssystemet, men er ikke bundet til en bestemt gjennomføringsmåte i norsk strafferett.

Generelt vil det være et bevis som trekker i retning av at en organisasjon er en terrororganisasjon dersom en gruppe er ført opp på en terrorliste. Spørsmålet er om oppføring er absolutt avgjørende bevis i en straffesak, se nedenfor. Motsatt, utover de organisasjonene som er opplistet med på FNs terrorliste, er rettstilstanden slik at det beror på «en konkret vurdering hvorvidt en organisasjon er en terrororganisasjon».¹¹⁷

I rettspraksis er det tydelig at ISIL, som alle dommene vedrørende strl. § 136 a gjelder, blir sett på som en terrororganisasjon *fordi* de «ble listet av FN som terrororganisasjon den 30. mai 2013».¹¹⁸ Domstolene anser det ikke som nødvendig å problematisere dette nærmere.

I tingrettsdommen fra 2015 er også terrorlister fra andre land benyttet som momenter for å konstatere at en organisasjon er en terrororganisasjon. Dommen beskriver terrorgruppen «Jaish al-Muhajireen wal-Ansar» (JMA) som 24. september og 30. oktober 2004 ble listeført i henholdsvis USA og Canada.¹¹⁹

Ut fra opplysningene i forarbeidene gikk ikke lovgiverne inn for å bruke listeføring som vilkår i bestemmelsen. Det er altså ikke nødvendig at en organisasjon er listeført for å konstatere at den er en terrororganisasjon. Likevel fremgår det av forarbeidene og av rettspraksis at det kan konstateres at ISIL og Al-Qaida er terrororganisasjon, nettopp på grunn av listingen.

Fordelen med dette er forutsigbarheten, og at forskjellige organisasjoner på listen behandles likt i norsk strafferett ut fra listen slik som den til enhver tid foreligger. Hittil synes ikke denne praksisen å ha blitt særlig problematisert verken i de aktuelle sakene, lovforarbeider eller i juridisk teori.

---

¹¹⁶ FNs sikkerhetsråds resolusjon 1267 (1999).

¹¹⁷ Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

¹¹⁸ HR-2016-01422-A avsnitt 10; LB-2017-84014 s. 10.

¹¹⁹ TOSLO-2015-47166 s. 7.

Problemet med å bruke terrorlister som avgjørende bevis i straffesaker er at det kan komme i konflikt med uskyldspresumsjonen.¹²⁰ Selv om en person angivelig har vært deltaker i ISIL eller Al-Qaida er det gode grunner for å foreta en konkret vurdering om den tiltalte har deltatt i en *terrororganisasjon*, på det tidspunktet han eller hun deltok.

FNs bruk av listeføring har møtt kritikk og i «The eminent jurists panel on terrorism» ble det skrevet at:

«It is disturbing to report that there is not due process in the listing procedures carried out by the United Nations.»¹²¹

Kritikken ligger i at terrorlistingen er gjort i et politisk og ikke i et juridisk perspektiv. Organisasjonene har ikke mulighet til å si i mot den behandlingen som foregår, altså er det mangel på kontradiksjon.¹²² Det kan her trekkes en tankevekkende parallell til straff for deltakelse (medlemskap) i en kriminell organisasjon innenfor det tyske nazi-regimet etter andre verdenskrig, hvor det var en internasjonal domstol (IMT) som tok stilling til hvilke organisasjoner som oppfylte kravene. Dette skjedde etter en åpen rettsprosess med forsvarere, kontradiksjon og begrunnelser i dommen.

Det har også vært et problem at det ikke har vært mulig å komme seg av listen uten at en stat har klaget på oppføring, men denne muligheten foreligger i dag og rettssikkerheten er slik sett på dette punkt forbedret.¹²³

De internasjonale listene vil ha større betydning som bevis enn de nasjonale terrorlistene, men de nasjonale listene vil kunne tillegges større bevismessig tyngde dersom flere nasjonale terrorlister har oppført samme organisasjon, slik vi så i 2015-dommen hvor både USA og Canada hadde JMA på sine terrorlister.¹²⁴ Det er vanskelig å si hvordan norske domstoler vil løse problemstillingen for alle nye fremtidige organisasjoner, da det vil kunne tenkes tilfeller hvor det kan være mer omstridt hvorvidt en organisasjon eller alle deler av den bør anses som en terrororganisasjon selv om den skulle være inntatt på listen.

---

¹²⁰ Se kapittel 2.3.

¹²¹ The eminent jurists panel on terrorism.

¹²² The eminent jurists panel on terrorism s. 115.

¹²³ FNs sikkerhetsråds resolusjon 2253 (2015) avsnitt 54-74; Forskrift av 22. desember 1999 nr. 1374 § 3.

¹²⁴ Prop.131 L (2012-2013) s. 39.

4 «Deltar i»

4.1 Introduksjon av begrepet og et historisk tilbakeblikk

De straffbare handlingene i strl. § 136 a består i at man «danner, deltar i, rekrutterer medlemmer eller yter økonomisk eller annen materiell støtte til» en terrororganisasjon.

«Deltar i» er et alternativt vilkår for straff etter strl. § 136 a, og det alternativet som er i fokus i denne avhandlingen.

Kriminalisering av deltakelse er ikke noe nytt, hverken internasjonalt eller i Norge. Etter andre verdenskrig ble omtrent 50 000 personer med medlemskap i Nasjonal samling dømt for landssvik av norske domstoler.¹²⁵ Medlemmene ble som et kollektiv holdt ansvarlige for de handlinger som partiets ledere fikk utført. Det står på nettsidene til magasinet «Levende historie» at Norge var eneste europeiske land som kriminaliserte medlemskap i seg selv.¹²⁶ Praksisen ble møtt med kritikk, blant annet var det uenighet knyttet til prinsippet om at hvert medlem måtte bære straffeskyld for bistand til fienden som partiet stod for. Vilkåret var objektivt, alle offisielle medlemmer ble straffet. I tillegg til medlemskap ble flere tiltalte også dømt for våpentjeneste hos fienden og deltakelse i særdomstolene til Quislings parti.¹²⁷

I et internasjonalt perspektiv ble det etter andre verdenskrig opprettet et Tribunal (IMT) i Nürnberg som etter tribunalets statutter og ved dom gjorde det mulig å straffe personer for deltakelse (medlemskap) i de organisasjoner og grupper som etter tribunalets syn var å anse som kriminelle. Statene som signerte tribunalet kunne tiltale medlemmer av disse gruppene og organisasjonene. Det var et krav om at medlemmene for å kunne straffes hadde vært klar over den kriminelle virksomheten til gruppen eller organisasjonen, og at de selv hadde deltatt frivillig. Deltakelse alene var «not enough to come within the scope of these declarations».¹²⁸

Vilkåret «deltar i» finner vi også i andre straffebud i dagens straffelov. Både § 128 og § 129 inneholder tilsvarende gjerningsbeskrivelser som § 136 a. Paragraf 128 kriminaliserer deltakelse i private organisasjoner av militær karakter innad i riket, mens § 129 kriminaliserer deltakelse i «voldelig sammenslutning med politiske mål». Disse tre straffebudene skal forstås på samme måte og forarbeidene og rettspraksis til §§ 128 og 129 kan være relevante kilder

---

¹²⁵ Dahl/Magasinet Levende Historie; Sandmo (2015).

¹²⁶ Dahl/Magasinet Levende Historie.

¹²⁷ Andenæs (1979) s. 199.

¹²⁸ International Military Tribunal, Nuremberg, s. 256.

ved forklaring og analyse av begrepet.¹²⁹ Det er imidlertid slik at deltakerbegrepet ikke er definert eller konkret forklart hverken ved bruk av § 128, § 129 eller § 136 a.

4.2 Hva er deltakelse?

Begrepet er ut fra en alminnelig språklig forståelse svært vidt og vagt. I seg selv gir begrepet liten veiledning, og det eneste som følger av ordlyden er at man må gjøre noe, eller bidra med noe, aktivt i terrororganisasjonens virksomhet. I forarbeidene til § 136 a er det først og fremst lagt vekt på at «ulike former for bidrag» rammes av vilkåret, og at «deltakelse er meget vidtfavnende».¹³⁰

I de sakene som er tatt opp i retten vedrørende strl. § 136 a, har det vært bidrag gjennom å sverge troskap og medlemskap, tjenestegjøring med våpen, anskaffelse av militært utstyr,¹³¹ offentlig støtte og oppfordringer til terrorhandlinger, tilrettelegging for andre og organisering av reiser til terrorkontrollerte områder.¹³² Rettspraksisen på området viser at begrepet omfavner ulike former for bidrag, både militært og sivilt, i terrorkontrollerte områder og fra steder lenger unna.

I forarbeidene er det lagt betydelig vekt på at formålet med bestemmelsen er å straffeforfølge de som «bidrar til å danne og opprettholde terrororganisasjoner», og at bestemmelsen skal bidra til bekjempelsen av eksistensen av terrororganisasjoner.¹³³ PST foreslo i sitt høringsnotat i 2011 at «den blotte tilstedeværelse på et sted hvor det bedrives terrortrening» skulle kriminaliseres¹³⁴, men i forarbeidene blir dette avvist ved at begrepet er delt opp i passiv og kvalifisert deltakelse, hvor passiv deltakelse ikke er kriminalisert etter strl. § 136 a.¹³⁵

Straffebudet står sammen med de andre terrorbestemmelsene og må, for å få selvstendig betydning, dekke mer og noe annet enn de andre straffebudene i straffeloven. I forarbeidene er det satt opp en ikke uttømmende liste med relevante momenter i vurderingen av om en

---

¹²⁹ Matningsdal (2017) s. 66.

¹³⁰ Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

¹³¹ HR-2016-01422-A.

¹³² LB-2017-84014.

¹³³ Prop.131 L (2012-2013) s. 41.

¹³⁴ PST-notat (2011) s. 12.

¹³⁵ Prop.131 L (2012-2013) s. 41, 87.

person har deltatt i en terrororganisasjon. I følge forarbeidene vil kvalifisert deltakelse ramme:

«... den som anskaffer våpen, datamateriell, kjemikalier eller annet utstyr til å begå en terrorhandling, men uten å være så knyttet til saken at vedkommende kan straffes for medvirkning til den aktuelle terrorhandling.»¹³⁶

Videre er det presisert at det å oppfordre og inspirere andre til å begå terrorhandlinger også kan rammes av deltakelsesbegrepet.

Den norske bruken av begrepet er tilnærmet lik det som fremkommer av EU sine momenter. Etter EU sin rammeavgjørelse er medlemsstatene pålagt å kriminalisere «deltagelse i en terroristgruppes aktiviteter»:

«herunder ved tilvejebringelse af informationer eller materielle midler eller gennem enhver form for finansiering af dens aktiviteter ...».¹³⁷

Som nevnt tidligere ønsker Norge å ha tilnærmet lik terrorlovgivning som EU, og vil unngå å få samme kritikk som Danmark og Sverige har fått for å ikke ha egne straffebud som rammer deltakelse i terrororganisasjoner.¹³⁸

Spørsmålet som oppstår etter å ha introdusert og tolket vilkåret «deltar i», er hvilke former for bidrag som kan sies å være med på å danne og opprettholde terrororganisasjonen på en slik måte at bidraget er tilstrekkelig kvalifisert og oppfyller deltakelsesvilkåret.

4.3 Ulike måter å «delta(r) i» en terrororganisasjon på

4.3.1 Sivile og militære bidrag i terrorkontrollerte områder

Som vi så i forrige delkapittel er det ulike måter å bidra til en terrororganisasjon på. I de fleste rettsaker som har kommet opp vedrørende strl. § 136 a (og strl. 1902 § 147 d), er det

---

¹³⁶ Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

¹³⁷ 2002/475/JHA artikkel 2 (2) (b) (dansk versjon).

¹³⁸ Prop.131 L (2012-2013) s. 37-38.

fremmedkrigere som er tiltalt og dømt. Disse personene har bidratt til terrororganisasjonene ved blant annet å tjenestegjøre med våpen i kamp eller ved å stå vakt ved fronten.¹³⁹

Oslo tingrett dømte i 2015 tre personer for deltakelse i og/eller forsøk på å yte materiell støtte til ISIL, jf. strl. 1902 § 147 d. To av disse hadde vært i Syria, og ifølge tiltalen, deltatt i terrororganisasjonen. Den tredje ble dømt for å, sammen med én av de to andre, forsøkt å sende materiell til en fjerdemann som var i Syria. De to som hadde vært i Syria fremholdt at de hadde hatt logistiske og humanitære oppgaver i Syria og ingen oppgaver av militær art. Tingretten mente at det ikke kunne avvises at de hadde bedrevet slikt arbeid for ISIL, men mente det likevel ikke var grunn til å «frita (dem) fra å bli karakterisert som deltaker(e) i ISIL».¹⁴⁰ Til støtte for sin tolkning på dette punkt viste tingretten til forarbeidene som henviser til EMK art. 11 nr.1 som verner om «fredelig forsamlinger», og sier videre at:

«ingen visjoner eller veldedige tiltak skal kunne legitimere virksomheten til politiske organisasjoner hvis hovedformål eller en vesentlig del av virksomheten er å begå terrorhandlinger».¹⁴¹

Forarbeidene må tolkes slik at også sivile, humanitære og logistiske oppgaver kan anses som kvalifiserte bidrag til en terrororganisasjon så lenge disse oppgavene er med på å opprettholde terrororganisasjonen. Humanitært arbeid er også tema under delkapittel 4.4.

Tingrettsdommen som her er sitert ble anket til lagmannsretten som fant det bevist at de tiltalte også hadde bistått ISIL militært.¹⁴² Saken ble avgjort i Høyesterett i august 2016, og Høyesterett fulgte opp lagmannsrettens syn på de bidrag de tiltalte hadde stått for.¹⁴³ Således har tingrettsdommen liten rettskildemessig verdi, men den er interessant ved tolkningen av lovgivers ønske om at alle bidrag som er med på å opprettholde terrororganisasjoner er å anse som deltakelse.

De fleste saker vedrørende strl. § 136 a gjelder tilfeller hvor tiltalte har vært i Syria og bidratt militært for en terrororganisasjon, men det er ikke alltid tilfellet. Hussain ble i lagmannsretten

---

¹³⁹ HR-2016-01422-A; 16-012344MED-OTIR/05 s. 49.

¹⁴⁰ TOSLO-2015-175034 s. 22.

¹⁴¹ Prop.131 L (2012-2013) s. 41.

¹⁴² LB-2016-150638.

¹⁴³ HR-2016-01422-A.

dømt for deltakelse i ISIL uten å ha reist til Syria eller andre terrorkontrollerte områder.¹⁴⁴ Som skrevet i punkt 2.1 er lagmannsrettsdommen ikke rettskraftig, men den viser at i alle fall underrettene mener at deltakelse ikke nødvendigvis trenger å være et militært bidrag i terrorkontrollerte områder. Det blir spennende å se om Høyesterett følger opp dette, og hvor detaljerte premissene blir siden det kan synes å være et visst behov for rettsavklaring og kanskje en viss nyansering med hensyn til om det kan være deler av en terrororganisasjon eller noen typer oppgaver eller arbeid hvor deltakelse kun der ikke skal anses straffbart.

4.3.2 Medlemskap og å sverge troskap

Medlemskap, og å sverge troskap, er en annen måte å bidra til opprettholdelsen av en organisasjon på. Dette signaliserer støtte til det formålet, og den virksomheten, terrororganisasjonen står for. Borgarting lagmannsrett tolket forarbeidene slik at det må anses som et bidrag til organisasjonens opprettholdelse å være medlem, og at medlemskap og/eller troskapsløfte i seg selv er tilstrekkelig for å være deltaker i en terrororganisasjon etter strl. § 136 a:

«Uten medlemmer blir det ingen organisasjon».¹⁴⁵

Lagmannsretten underbygger dette ved at alt taler for at den som har sverget troskap, og på den måten satt seg under kommandoen til en terrororganisasjon og dens leder, også aktivt deltar i organisasjonens virksomhet. Etter lagmannsrettens syn er det å sverge troskap, og det å være medlem, så til fordel for opprettholdelse av organisasjonen at det

«uansett ikke (skal) mye annen aktivitet til før deltakelsen blir tilstrekkelig kvalifisert».¹⁴⁶

Selv om medlemskap i en terrororganisasjon er et viktig moment i vurderingen av om den tiltalte har vært deltaker, er det klart ut fra rettspraksis at formelt medlemskap ikke er noen forutsetning for å straffes etter strl. § 136 a.¹⁴⁷ I saken mot Hussain vurderer lagmannsretten det slik at et krav til formelt medlemskap fullstendig vil «undergrave formålet med

---

¹⁴⁴ LB-2017-84014.

¹⁴⁵ LB-2015-108037 s. 12, jf. Prop.131 L (2012-2013) s. 41.

¹⁴⁶ LB-2017-84014 s. 11, jf. LB-2015-108037.

¹⁴⁷ LB-2017-84014 s. 11, jf. LB-2015-108037.

bestemmelsen». ¹⁴⁸ Det viktigste å få avdekket er om deltakeren har knyttet seg til organisasjonen, satt seg selv til organisasjonens disposisjon eller under dens kommando, og på den måten bidratt med å opprettholde terrororganisasjonen. ¹⁴⁹

Problemet med å bruke formalisert medlemskap og troskapsløfte som moment i vurderingen av om en person har deltatt i en terrororganisasjon er at det sjelden foreligger klare bevis på slikt formelt medlemskap. I enkelte tilfeller kan man være heldige i etterforskningen å finne lekkede medlemsregistre, ¹⁵⁰ men som regel kommer slik informasjon frem i kommunikasjon med familie, gjennom sosiale medier eller ved at personen innrømmer medlemskap. Også skjulte etterforskningsmetoder, jf. politiloven § 17, kan avsløre dette. Oslo tingrett mente for eksempel at meldinger sendt fra en annen fremmedkriger var nok til å bevise at tiltalte var medlem av Jabhat al-Nusra. Faktum var at en annen fremmedkriger sendte melding til en tredjeperson hvor han uttrykte at han var sammen med tiltalte, og at de tidligere avga ed til organisasjonen, men at de videre skulle støtte seg til ISIL. ¹⁵¹ Selv om tingretten sier dette tyder på troskapsløfte, sier retten også at det ikke er «noe krav for deltakelse i lovens forstand» å være medlem i formell forstand. ¹⁵² At medlemsdiskusjonen ikke vurderes mer konkret går igjen i flere dommer, og det virker som gjeldende rett her er satt. Det betyr at deltakelse i lovens forstand snarere synes å samsvare med et materielt medlemskapsbegrep.

Hvis personen i et innlegg eller intervju ytrer sine subjektive meninger som kan fremstå som et tegn på at han eller hun er medlem eller har sverget troskap til en terrororganisasjon, er det bevismomenter som taler for at personen faktisk har tilstrekkelig tilknytning til organisasjonen. Samtidig må det foretas en konkret helhetsvurdering hvor blant annet ordlyden, konteksten den fremgår i og forholdet til ytringsfriheten og uskyldspresumsjonen vil være relevante momenter.

4.3.3 Materiell og immateriell støtte

En annen måte å bidra på er gjennom materiell og immateriell støtte. Slik støtte kan foregå ved at det kjøpes inn og sendes utstyr og materiell, innhentes og utgis informasjon og lignende, og må med som momenter i vurderingen av om den aktuelle personen har deltatt i

---

¹⁴⁸ LB-2017-84014 s. 11.

¹⁴⁹ HR-2016-01422-A s. 6; LB-2017-84014 s. 12.

¹⁵⁰ Larsen (2016).

¹⁵¹ TOSLO-2015-47166, s. 17.

¹⁵² TOSLO-2015-47166, s. 28.

en terrororganisasjon. Momentet skal ramme ytelser som er så fjernt fra selve terrorhandlingen at det ikke kan straffes som medvirkning, jf. § 131, jf. § 15. Videre bør det avgrenses oppover mot de bidrag som rammes av strl. § 135, terrorfinansiering, eller medvirkning eller forsøk på dette, jf. strl. §§ 15 eller 16.

Å skaffe våpen, datamateriell, kjemikalier eller annet utstyr som benyttes til å begå terrorhandlinger nevnes eksplisitt i forarbeidene.¹⁵³ Noen av disse momentene passer bedre inn under noen av de andre alternativene i straffebestemmelsen. Dette tyder på at det ikke er et skarpt skille mellom de ulike alternativene, selv om domstolene i noen saker synes å skille de enkelte kategoriene og handlingene klart fra hverandre.¹⁵⁴

I andre saker er det derimot tydelig at de andre alternativene benyttes som momenter i deltakelsesvurderingen. I lagmannsrettsdommen fra 2015, se punkt 4.3.2, blir det i vurderingen av om den tiltalte har deltatt i en terrororganisasjon lagt vekt på at han, etter å ha returnert til Norge,:

«... forberedte seg på å reise tilbake ved å trene og kjøpe utstyr. Han støttet ISIL i samtaler med andre, og forsøkte å skaffe utstyr til broren, som også var ISIL-deltaker ...»¹⁵⁵

Lagmannsretten syntes ikke det var tvilsomt at tiltaltes bidrag også etter returen var «tilstrekkelig kvalifisert til å rammes av straffebestemmelsen».¹⁵⁶

Det sentrale vurderingstema er om den tiltalte har skaffet til veie utstyr eller hjelpemidler som bidrar til opprettholdelsen av terrororganisasjonen, ikke om det er straffbart i seg selv å skaffe slikt utstyr. Denne innfallsvinkelen taler for at også bidrag som ikke går direkte til bruk i terrorhandlingene bør være relevante i vurderingen. Det kan være kjøp av elektronisk utstyr, kjøretøy eller bygg som kan brukes til skole, bolig og administrasjonsarbeid. Disse bidragene er straffbare etter finsk strafferett,¹⁵⁷ og er nærliggende å inngå i deltakelsesbegrepet i strl. § 136 a.

---

¹⁵³ Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

¹⁵⁴ LB-2017-84014.

¹⁵⁵ LB-2015-108037 post I-C.

¹⁵⁶ LB-2015-108037 post I-C.

¹⁵⁷ Strafflag 34a kap 4 §.

Hva gjelder immateriell støtte nevnes det i forarbeidene bare oppfordring og inspirasjon til deltakelse og utførelse av terrorhandlinger. Disse måtene å bidra på har jeg valgt å ta i et eget kapittel på grunn av omfanget, men andre bidrag kan også være aktuelle i norsk rett. I EUs rammeavgjørelse er det eksplisitt tatt inn «tilvebringelse av informasjon».¹⁵⁸ Sett i sammenheng med formålet om å bekjempe terrororganisasjoners virksomhet og vurderingstemaet som er opprettholdelse av terrororganisasjoner, må det stilles krav til at den informasjonen som innhentes må omhandle sentrale områder i terrororganisasjonens virksomhet, og den som innhenter og gir informasjon videre må allerede ha en tilknytning til organisasjonen på andre plan. Slik informasjonsinnhenting og -spredning er allerede straffbart etter strl. §§ 121-124 og § 126, men kan tenkes å være relevante i vurderingen av om en person har deltatt i en terrororganisasjon.

Videre er det i finsk rett også uttalt at rådgivning kan være en del av vurderingen av om noen har deltatt i en terrororganisasjon.¹⁵⁹ Rådgivning kan tenkes å være økonomisk, juridisk og logistisk. Viktige råd kan klart bidra i stor grad til en terrororganisasjon. Rådgivning kan gi terrororganisasjonen mulighet til å komme unna med ting, samt at de ved å ha en rådgiver som står litt utenfor den militære delen frigir ressurser til de militære oppgavene. Likevel må det, både når det gjelder informasjon og rådgivning, kun være momenter i en helhetsvurdering. Det er ikke straffverdig i seg selv å gi råd eller videreformidle informasjon man innehar. Det er viktig at den informasjonen og de rådene som gis er med på å opprettholde terrororganisasjonen og at det understøttes av andre forbindelser mellom informasjonsformidler og terrororganisasjonen. I lagmannsrettdommen mot Hussain er det i helhetsvurderingen lagt vekt på at den tiltalte fungerte som «rådgiver, organisator, fasilitator, mellommann og portåpner».¹⁶⁰ Lagmannsretten sier videre at:

«De enkelte handlinger/uttalelser kan isolert sett være straffrie ... Men når en ser ... handlingene i sammenheng kan de enkeltstående handlinger/uttalelser ... fremstå som viktige bidrag til en samlet straffbar virksomhet».¹⁶¹

---

¹⁵⁸ 2002/475/JHA artikkel 2.

¹⁵⁹ Straffelag 34a kap 4 §.

¹⁶⁰ LB-2017-84014 s. 23.

¹⁶¹ LB-2017-84014 s. 12.

Dommen mot Hussain viser at lagmannsretten foretar en helhetsvurdering hvor ulike måter å bidra på til sammen fører til at han får en vesentlig rolle i terrororganisasjonen.

4.3.4 Oppfordring og inspirasjon

Et annet alternativ for bidrag til en terrororganisasjon er å oppfordre til terrorhandlinger og å inspirere til aksjoner. Dette er et moment som er særlig nevnt i forarbeidene.¹⁶² Det står også eksplisitt i strl. § 136 at oppfordring er straffbart, så spørsmålet er hvordan dette kan brukes som et moment i «deltar»-vilkåret.

«Oppfordre og inspirere» er ikke klart adskilt i forarbeidene, og det er ikke sagt noe om hvorvidt disse skal forstås som samme begrep og ha samme innhold. Ut fra en naturlig språklig forståelse innebærer begrepet «oppfordre» en tydeligere aktiv handling fra gjerningspersonen, hvor han eller hun aktivt søker å påvirke andre til å delta i organisasjonens ulovlige virksomhet. «Inspirere» taler i større grad for en mer indirekte påvirkning. En kan inspirere uten eksplisitt å gå inn for at en eller flere bestemte personer skal handle. Inspirasjon til terror kan forekomme gjennom sosiale medier eller i ulike forum hvor man for eksempel støtter visse handlinger som positive og gode for verden og samfunnet selv om de innebærer bruk av straffbar vold.

Borgarting lagmannsrett fikk i 2014 opp en sak mot en person som benyttet sosiale medier til å fremsette ytringer som påtalemyndigheten mente lå under «oppfordring» i strl. § 136. Den tiltalte hadde på Facebook hyllet terrorhandlinger begått av andre, blant annet et drap på en britisk soldat¹⁶³:

«Gledelige nyheter fra England. En terrorist svin fra det britiske militæret slaktet av våres modige brødre mens de ropte Allahu Akbar. Måtte Allah SWT akseptere deres handling og intensjon, og ydmyke fiender av Islam på verst mulig måte. Amiin».¹⁶⁴

Borgarting lagmannsrett frikjente den tiltalte etter posten som gjaldt oppfordring til iverksettelse av terrorhandlinger. Mannens ytringer kunne i følge lagmannsretten ikke sies å være eksplisitte oppfordringer til utførelse av slike grufulle handlinger.¹⁶⁵

---

¹⁶² Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

¹⁶³ Reime (2013).

¹⁶⁴ LB-2014-174730.

I forarbeidene til § 136 a er det imidlertid tillagt et alternativ i «å inspirere». Selv om lagmannsretten kom til at den tiltaltes ytring ikke kunne anses som en oppfordring, taler en alminnelig språklig forståelse av alternativet «å inspirere» for at slike uttalelser omfattes av dette alternativet. Ved å hylle slike grufulle handlinger, og gjøre slik at de fremstår som positive og gode handlinger for menneskeheten, er denne personen med på å danne et bilde av det som skjedde, som kan være med på å inspirere andre til å gjøre noe lignende, eller i alle fall støtte slike handlinger. At «å inspirere» er tatt inn i vurderingen i forarbeidene taler for at det ikke nødvendigvis må foreligge en direkte eller konkret oppfordring til terror for at det kan tale som et moment for at avsenderen «deltar i» en terrororganisasjon. Det er grunn til å tro at terskelen for hva som kan utgjøre deltakelse er ment å ligge lavere enn hva som kreves for å dømmes etter strl. § 136. Det viktigste er at man ikke går utover de grensene som settes av ytringsfriheten jf. Grl. § 100, EMK art. 10 og SP art. 17.¹⁶⁶

Det er innholdet i oppfordringen som er av interesse, ikke hvem de rettes mot eller hvor god effekt oppfordringene viser seg å ha. Som illustrasjon kan 22. juli-saken benyttes. Behring Breivik hadde i forkant av terrorhandlingene utgitt et manifest. Manifestet var ikke ment å oppfordre eller inspirere konkrete personer, men var likevel klart en oppfordring og inspirasjon til å begå lignende handlinger.¹⁶⁷

Terskelen for hva som er å anse som oppfordringer må nødvendigvis ligge lavere i tilfeller hvor det kun er ett av flere momenter i vurderingen av om en person «deltar i» en terrororganisasjon enn i vurderingen av om oppfordringen alene kan være straffbar etter § 136.

4.4 Hvor langt strekker deltakelsesbegrepet seg?

Deltakelsesbegrepet må avgrenses mot humanitært arbeid i terrorkontrollerte områder som bedrives for å hjelpe den sivile befolkningen. Humanitært arbeid blir i enkelte tilfeller drevet i rekrutteringsøyemed for en terrororganisasjon, noe som klart må rammes av straffebudet.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ Se forskjellen på direkte og indirekte oppfordring i dommen; Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s. 203.

¹⁶⁶ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s. 203.

¹⁶⁷ RG-2012-1153.

¹⁶⁸ Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

Det er flere som hjelper til på sykehus, skoler og med andre primærbehov i terrorkontrollerte områder. I USA er det gjort et snevert unntak fra forbudet mot materiell støtte for medisiner og religiøst materiale.¹⁶⁹ Hvorvidt slike bidrag med blant annet medisiner kan være et moment i vurderingen av om en person skal straffes for deltakelse, vil bero på en konkret helhetsvurdering.

Fra et alminnelig perspektiv bør man ved bruk av slike alvorlige straffebud i størst mulig grad konsentrere seg om de som bidrar direkte til terrororganisasjonenes kjernevirksomhet, ved å skaffe utstyr, penger og viktig informasjon. Det synes fornuftig at den som bidrar med noe som ligger lenger unna kjernevirksomheten, også anses å ha gjort noe mindre straffverdig. Bedømmelsen av støtten burde gjøres på bakgrunn av en konkret vurdering av bidragets betydning for opprettholdelsen av terrororganisasjonen, hva slags utstyr/støtte det er snakk om, hvor mye, hvor viktig det er for organisasjonen, formålet med støtten mv.

En organisasjon som driver med humanitært arbeid kan også etter definisjonen være en terrororganisasjon etter strl. § 136 a. Spørsmålet er om en person som bidrar med humanitært arbeid også kan straffes som deltaker i en terrororganisasjon. Forarbeidene er klare på at deltakerbegrepet må

«avgrenses mot humanitært støtte til sivile i terrorkontrollerte områder, for eksempel leger som jobber på sykehus i slike områder».¹⁷⁰

Dersom den humanitære bistanden «primært drives i rekrutteringsøyemed» vil det likevel kunne være et moment i vurderingen av deltakelse.¹⁷¹ Et grensetilfelle vil være der for eksempel en lege behandler deltakere i terrororganisasjoner. I lagmannsrettdommen fra 2015 uttales det at det bare skal avgrenses mot mer kvalifiserte former for humanitært arbeid og at formålet med det humanitære arbeidet er av betydning for om det kan vurderes som et moment i deltakerbegrepet.¹⁷² Vurderingen handler i stor grad om den humanitære bistanden bidrar til å opprettholde terrororganisasjonen, og dersom den gjør det er spørsmålet om deltakeren tilsiktet bidrar til slik opprettholdelse. Dersom vi skal tolke forarbeidene direkte på

---

¹⁶⁹ Duffy (2015) s. 205.

¹⁷⁰ Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

¹⁷¹ Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

¹⁷² LB-2015-108037 s. 9-10.

dette punktet, synes det å være de personene som bidrar med medisinsk hjelp det avgrenses mot. I tilleggsprotokoll II til Genèvekonvensjonene, artikkel 10, står det skrevet at:

«Under no circumstances shall any person be punished for having carried out medical activities compatible with medical ethics, regardless of the person benefiting therefrom».¹⁷³

Det virker fornuftig med en slik tolkning i den grad at vi ikke kan risikere at mennesker ikke vil hjelpe hverandre med medisinsk bistand i frykt for og straffeforfølges. På en annen side vil det kanskje være hensiktsmessig å se på det mer kynisk, og ta vurderingen ut fra hva slags bistand det er tale om, hvem eller hvilken organisasjon vedkommende jobber for, hvilket formål bistanden er ment å oppnå og i hvilken grad bistanden bidrar til å opprettholde terrororganisasjonens virksomhet. Dersom vedkommende bidrar med kvalifisert humanitær bistand, og sånn sett ikke skal straffes som deltaker, kan vedkommende bidra på andre måter og likevel være en deltaker for det andre han eller hun bidrar med.¹⁷⁴ Dersom bistanden gis som ledd i en rekrutteringsprosess, skal det uansett straffes som deltakelse.¹⁷⁵

4.5 Sammenhengen med de andre alternativene i straffebudet

4.5.1 Generelt om konkurrens

Det kommer frem under punkt 4.3 at deltakeralternativet i strl. § 136 a i stor grad styres av de andre alternativene i bestemmelsen. Spørsmålet blir da hvordan deltakeralternativet skal benyttes isolert. Dette er et spørsmål om konkurrens.

Læren om konkurrens omhandler «sammenstøt av forbrytelser», altså når det foreligger flere straffbare handlinger eller det foreligger brudd på flere straffebud i én enkelt handling.¹⁷⁶ Spørsmålet ved konkurrens er om personen skal tiltales og dømmes for flere tilfeller av brudd på et straffebud eller, i tilfeller hvor flere straffebud dekker gjerningsbeskrivelsen, hvor mange straffebud vedkommende skal tiltales og dømmes for.

---

¹⁷³ Genèvekonvensjonen protokoll 2 artikkel 10 (1).

¹⁷⁴ LB-2015-108037 s. 9.

¹⁷⁵ Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

¹⁷⁶ Gisle (2015) s. 215; Eskeland (2017) s. 242.

Konkurrens har betydning for straffutmålingen, men i denne avhandlingen er det mest interessant for å se om deltakeralternativet, og de andre alternativene i strl. § 136 a, har selvstendig betydning, eller om de andre alternativene i praksis kun brukes som eksempler på ulike former for deltakelse.

4.5.2 Konkurrens i strl. § 136 a

Ut fra ordlyden i bestemmelsen er det ulike alternative måter å bidra til en terrororganisasjon på. Likevel kan overskriften i bestemmelsen – «straff for deltakelse mv. i en terrororganisasjon» - ut fra en alminnelig språkforståelse vise til at deltakelse er en samlebetegnelse, hvor de andre alternativene inngår i dette ene, vide og vage, alternativet.

Forarbeidene gir ikke klart svar på denne problemstillingen. Der forklarer Justis- og beredskapsdepartementet, som vi så tidligere, deltakerbegrepet med at det er et «meget vidtfavnende» begrep som rammer mange ulike bidrag.¹⁷⁷

Forarbeidene kan derfor tolkes slik at både materiell støtte i form av våpen, utstyr og lignende, samt rekruttering og inspirasjon til terrorhandlinger, kan være en del av vurderingen om en person har deltatt i en terrororganisasjon.

I rettspraksis har det variert hvordan aktoratet har lagt opp bruken av strl. 1902 § 147 d og strl. § 136 a. I noen saker er hele bestemmelsen sitert i tiltalebeslutningen, mens det i andre saker er delt opp ut fra hvilket alternativ som er aktuelt.¹⁷⁸ I en sak fra Oslo tingrett valgte aktoratet å ikke dele opp bestemmelsen da tiltalebeslutningen lød som følger:

«(den tiltalte er) satt under tiltale ved Oslo tingrett for overtredelse av ...
(s)traffelovens § 147 d for å ha deltatt i, rekruttert medlemmer eller ytet økonomisk eller annen materiell støtte til en terrororganisasjon, når organisasjonen har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler».¹⁷⁹

Det siste eksempelet fra domstolene er lagmannsrettsdommen mot Hussain. Han ble i lagmannsretten dømt for både deltakelse i, rekruttering for og ytelse av økonomisk og

---

¹⁷⁷ Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

¹⁷⁸ LB-2017-84014.

¹⁷⁹ TOSLO-2015-47166, side 2.

materiell støtte, til ISIL. Selv om tiltalen inneholdt egne poster for hver av de aktuelle alternativene i strl. § 136 a, ble både rekrutteringen og den bistanden han gav økonomisk og materielt nevnt som moment i vurderingen av deltakelse. Det vises i dommen til forarbeidene som sier at «(b)estemmelsen er myntet på den som på ulikt vis bidrar til å danne og opprettholde en terrororganisasjon, for eksempel ved å verve medlemmer».¹⁸⁰

Fellestrekket i rettspraksis virker å være at det i de tilfeller hvor det ikke er tale om ren rekruttering, ytelse av materiell eller økonomisk støtte, eller dannelse av en terrororganisasjon, blir tiltalen lagt opp med hele bestemmelsen.¹⁸¹ Ved tilfeller hvor det har foregått både rekruttering og/eller materiell støtte, samt generell deltakelse, blir tiltalen delt opp etter de ulike alternativene.¹⁸² Dette gir inntrykk av at domstolene mener bestemmelsen skal deles opp, og at alternativene skal vurderes hver for seg. Samtidig gir det inntrykk av at «deltar i» også kan inneholde de andre alternativene ettersom disse alltid er med i vurderingen av om den tiltalte har deltatt i en terrororganisasjon. Dette støttes opp av det ovenstående sitatet fra forarbeidene.

Samtidig tolker jeg Høyesterett og lagmannsretten slik at alternativene har selvstendig betydning da de klart skiller disse fra hverandre. Borgarting lagmannsrett uttalte i en sak fra 2016 at:

«Strl. § 147 d rammer ulike handlinger som det å danne, delta i, rekruttere medlemmer til og å yte finansiell og annen materiell støtte til en terrororganisasjon. De ulike handlingene kan neppe likestilles når det gjelder straffverdighet».¹⁸³

Også i straffutmålingen synes det klart ut fra den rettspraksis som foreligger at alle alternativene skal vurderes selvstendig. I saken nevnt over fra Borgarting lagmannsrett ble den ene tiltalte, som ble dømt for både deltakelse og forsøk på materiell støtte, 4 år og 3 måneder for deltakelsen, og 6 måneder for forsøket på å yte materiell støtte. Totalstraffen endte på 4 år og 9 måneder, og det er ikke uttalt at forsøket på å yte materiell støtte konsumeres av deltakeralternativet.¹⁸⁴

---

¹⁸⁰ LB-2017-84014 s. 10, jf. LB-2015-108037; Prop.131 L (2012-2013) s. 41.

¹⁸¹ TOSLO-2015-47166; 16-012344MED-OTIR/05; 17-078233MED-OTIR/02; TOSLO-2017-43653.

¹⁸² LB-2017-84014; LB-2016-150638; HR-2016-01422-A.

¹⁸³ LB-2015-108037, side 48.

¹⁸⁴ LB-2015-108037 side 32.

Det kan ut fra den praksis som foreligger synes å være slik at den som deltar i en terrororganisasjon får utdelt ulike oppgaver som inngår som momenter i vurderingen av deltakelse. En person bidrar på ulike måter til å opprettholde terrororganisasjonen som en aktiv deltaker. De andre alternative vilkårene kan i større grad rette seg mot de som står mer på utsiden og bidrar inn til terrororganisasjonen. For eksempel en person som sender inn materiell til en terrororganisasjon, men som ikke på annen måte er delaktig eller bidrar til organisasjonen, eller en som kun rekrutterer en person eller to uten selv å være medlem eller gjøre noe annet for organisasjonen. Jeg mener en slik vurdering samsvarer bra med EUs rammeavgjørelse, som lovgiver har ment at norsk rett skal ligge tett opptil.

5 Skyldkravet

Skyldkravet i strl. § 136 a er forsett. Av forarbeidene fremgår det at:

«Kravet til skyld innebærer at den som deltar, må utvise forsett med hensyn til alle straffbarhetsbetingelsene, det vil si sin deltakelse i organisasjonen, at organisasjonen er en terrororganisasjon, og at den har ‘tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler’.»¹⁸⁵

I kapittel 3.4.2 om terrorhandlinger ble det vist til et videregående forsett i strl. § 131. Dette gikk ut på at gjerningspersonen måtte ha handlet med terrorhensikt for å kunne straffes for utførelse av terrorhandlinger. Det ble også ved vedtakelsen av strl. 1902 § 147 d/strl. § 136 a vurdert om det forelå et behov for et videregående forsett for å straffe en deltaker i en terrororganisasjon. Dette ble avslått da departementet mente at selve deltakelsen i seg selv var straffverdig.

De subjektive vilkårene for straff etter strl. § 136 a er at gjerningspersonen må ha forsett om at han er en «deltaker», at han deltar i en «terrororganisasjon» og at terrororganisasjonen har «tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler».

---

¹⁸⁵ Prop.131 L (2012-2013) s. 42

6 Problemstillinger knyttet til bruken av straffebudet

6.1 Straffrie forberedelseshandlinger

Straffeloven § 136 a er i seg selv både et forberedelsesstraffebud og et uttrykk for en spesiell form for medvirkningsansvar. Gjerningspersonene kan straffes uten å ha vært konkret delaktig, eller direkte med, i å utføre de enkelte terrorhandlingene som ellers er straffbare etter strl. kapittel 18. Alle handlingsdeliktene i bestemmelsen er særskilte former for «forberedelse og medvirkning til terrorhandling».¹⁸⁶

Lovgiver har valgt å kriminalisere forberedelseshandlinger for å oppfylle formålet med terrorlovgivningen, nemlig å forhindre og bekjempe terrorisme før handlingene har inntruffet.¹⁸⁷

Bestemmelsen må også ses i sammenheng med bestemmelsen i strpl. § 222 d, som åpner for at politiet og PST kan iverksette tvangsmidler «for å avverge alvorlig kriminalitet». Det pre-aktive elementet i strl. § 136 a blir forsterket i større grad ved at pre-aktiv straffeprosess brukes mot overtredelser av forberedelsesdelikt.¹⁸⁸

Bestemmelser som i utgangspunktet straffer den som ikke har begått en straffbar handling utfordrer, i følge Husabø, det strenge legalitetsprinsippet og uskyldspresumsjonen som også står sterkt i norsk strafferett.¹⁸⁹ Han peker særlig på at et sentralt problem med pre-aktiv strafferett ligger i forholdet til legalitetsprinsippet og kravet til «tydeleg straffeheimel», særlig fordi mange av de handlinger som inngår i forberedelseshandlinger til kriminell virksomhet isolert sett er dagligdagse handlinger. Straffereglene gir dermed «mindre tydelege signal om kva handlingar som kan medføra straffansvar.»¹⁹⁰ Hva gjelder uskyldspresumsjonen mener Husabø at:

«ei slik subjektivering av straffansvaret kan ... gjera det vanskelegare for ein mistenkt å føra motbevis for eiga straffeskuld, noko som aktualiserer prinsippet om at rimeleg tvil skal koma tiltalte til gode.»¹⁹¹

---

¹⁸⁶ Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

¹⁸⁷ Prop.131 L (2012-2013) s. 6.

¹⁸⁸ Wessel-Aas (2014) s. 49-50.

¹⁸⁹ Husabø (2003).

¹⁹⁰ Husabø (2003) s. 104.

¹⁹¹ Husabø (2003) s. 104.

Jeg er enig med Husabø når han peker på at pre-aktiv kriminalisering kan utfordre viktige rettsprinsipper. Likevel er det viktig å påpeke at det straffbare, deltakelsen i en terrororganisasjon, er fastsatt ved lov. Lovbestemmelsen er heller ikke spesielt upresis eller vag, selv om enkeltmomentene isolert kan virke å være det. Imidlertid utfordrer pre-aktiv kriminalisering strafferettens legitime grenser i en rettsstat på grunn av retten til privatliv og frihet. Dette blir imidlertid ikke like aktuelt å diskutere i relasjon til slike alvorlige handlinger som det her er tale om å forberede.

Det problematiske som er skissert over blir i noen grad møtt av tilleggsvilkåret i strl. § 136 a, at terrororganisasjonen må ha «tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler».¹⁹² Vilkåret ble først diskutert i Ot.prp.nr.8 (2007-2008) hvor behovet for å gjøre deltakelse og andre former for forberedelseshandlinger straffbare ble vurdert. Der ble det uttalt at det i

«den grad forberedelseshandlinger skal gjøres straffbare, bør straffebudet rette seg mot befatning med foreninger eller sammenslutninger som er villige til å begå alvorlige straffbare handlinger for å nå sine mål.»¹⁹³

Deltakelse i en terrororganisasjon ble ikke kriminalisert etter dette, men diskusjonen ble tatt opp igjen i prop.131 L (2012-2013). Det ble også da påpekt at terrororganisasjonene må «ha demonstrert sin vilje til å realisere sitt mål ved å begå lovbrudd.»¹⁹⁴

At organisasjonen må «ha tatt skritt for å realisere målet» gjør at straffebudet får en fornuftig grense mot ytrings- og forsamlingsfriheten i den grad at organisasjonen må ha benyttet seg av ulovlige midler før noen kan straffes for deltakelse i organisasjonen.¹⁹⁵

6.2 Kollisjon med medvirkningsansvaret

I strafferetten er utgangspunktet at et straffebud også rammer «den som medvirker», jf. strl. § 15. Det betyr at den som enten fysisk eller psykisk bidrar til primærovertredelsen, straffes

---

¹⁹² Se punkt 3.4.4 og 3.4.5.

¹⁹³ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s. 147.

¹⁹⁴ Prop.131 L (2012-2013) s. 41.

¹⁹⁵ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s. 314, jf. Ot.prp.nr.64 (1998-1999) s. 142.

som medvirker etter samme straffebud som primærlovbryteren, dersom forsettkravet i strl. § 21 er oppfylt.¹⁹⁶

Etter strl. § 136 a andre ledd er det ikke straffbart å medvirke til deltakelse i en terrororganisasjon. Ut fra en alminnelig forståelse er det naturlig at slik medvirkning ikke er straffbart. Det vil være vidtgående å straffe den som generelt medvirker til at en annen bidrar til opprettholdelse av en terrororganisasjon. I forarbeidene er unntaket fra medvirkningsansvaret begrunnet med at straffebudet i seg selv «reelt sett (er) en kriminalisering av en særskilt form for ... medvirkning til en terrorhandling».¹⁹⁷ Med andre ord inneholder bestemmelsen i seg selv et medvirkningsansvar i det personer som deltar i en terrororganisasjon bidrar til, hjelper og legger til rette for, terrororganisasjonen.

Der tradisjonen og hovedregelen i norsk strafferett er at medvirkningsansvaret knytter seg til konkrete handlinger i det som kalles medvirkende årsaksfaktorer, skiller medvirkningsansvaret etter strl. § 136 a seg ut ved å ikke knytte seg til konkrete handlinger. I strl. § 136 a er deltakelsen i seg selv det straffbare, og det kreves ingen årsakssammenheng mellom deltakelsen og en konkret terrorhandling.

---

¹⁹⁶ Matningsdal (2016); Gröning m.fl. (2016); Eskeland (2017).

¹⁹⁷ Prop.131 L (2012-2013) s. 87.

7 Rettspolitiske betraktninger

Også etter at strl. § 136 a ble vedtatt har diskusjonene knyttet til terrorbekjempelse og den norske terrorlovgivningen vært omfattende, men da slik at debattens tilknytning til § 136 a har vært mer indirekte. I dette avsnittet forsøker jeg å trekke noen rettspolitiske linjer som kanskje ikke har kommet så godt frem i den offentlige debatten, men som jeg synes det kan være grunn til å fremheve her som et bidrag til å sette § 136 a inn i en større rettspolitisk sammenheng.

I 2015 sendte Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet ut en utredning skrevet av professor Benedikte M. Høgberg, hvor det blant annet ble foreslått å frata statsborgerskapet til de som hadde utført straffbare handlinger kriminalisert i strl. kapittel 17, 18 eller 19 med strafferamme på 21 år eller mer, og som hadde dobbelt statsborgerskap.¹⁹⁸ I 2017 ble lovendringsforslagene i revidert form sendt ut på høring. Denne versjonen var utvidet med et forslag som ble svært omdiskutert.

Forslaget fra 2017 skilte seg i stor grad fra forslaget som ble sendt ut i 2015. Justis- og beredskapsdepartementet la frem forslag til to nye bestemmelser i statsborgerloven¹⁹⁹, § 26 a og § 26 b. Forslaget til § 26 a bygde på forslaget fra 2015 med unntak av strafferammen som ble senket til «6 år eller mer».²⁰⁰ Med denne endringen gjelder lovforslaget også strl. § 136 a. Endringen er drastisk, satt opp mot forslaget fra Høgberg i 2015, og jeg er kritisk til at strafferammen er satt såpass lavt. At strafferammen er satt til 6 år kan føre til at en nokså begrenset deltakelse i konkurrans med konkrete deltakelsesformer også kan medføre fratakelse av statsborgerskapet. Høgbergs forslag om en strafferamme på 21 år eller mer ville kun rammet de som utfører de groveste straffbare handlinger i vår straffelov.

Det mest omdiskuterte forslaget i 2017 var forslaget til ny § 26 b. Denne bestemmelsen skulle etter departementets syn hjemle muligheten til å frata statsborgerskapet til mennesker basert på hensynet til «grunnleggende nasjonale interesser».²⁰¹ Det største problemet med forslaget, om en skal se på kritikken som kom, var at adgangen til å frata statsborgerskapet primært ble lagt til Justis- og beredskapsdepartementet og ikke domstolene.²⁰² Det ble i forslaget vist til at

---

¹⁹⁸ NOU 2015:4.

¹⁹⁹ Lov 10 juni 2005 nr. 51 om norsk statsborgerskap (statsborgerskapsloven).

²⁰⁰ Prop.146 L (2016-2017) s. 28.

²⁰¹ Prop.146 L (2016-2017) s. 35.

²⁰² Prop.146 L (2016-2017) s. 35.

vedtaket om fratakelse av statsborgerskap ble ilagt etter en «fremtidsrettet vurdering av om en person er en trussel mot Norge» og at hjemmelen for «tap av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser ikke (har) straff som formål».²⁰³

Opposisjonspartiene stemte i mars i år for forslaget som gjorde det mulig å frata statsborgerskapet til de som hadde begått straffbare handlinger og som etter en domstolsvurdering av saken kunne fratras statsborgerskapet. Forslaget om å frata statsborgerskap uten domstolsbehandling og på bakgrunn av «grunnleggende nasjonale interesser» ble nedstemt.²⁰⁴

Motstanderne argumenterte med at slik lovgivning ville svekket rettssikkerheten for mye. Til NRK sa en representant fra Arbeiderpartiet etter avstemmingen i Stortinget at «(å) miste statsborgerskapet er en straff og skal oppleves som straff» og:

«I en rettsstat som Norge, mener vi at det skal være domstolene som skal avgjøre hvorvidt du skal beholde eller miste ditt statsborgerskap».²⁰⁵

Marta B. Erdal fra Institutt for fredsforskning og Arnfinn H. Midtbøen fra Institutt for samfunnsforskning kritiserte forslaget i en artikkel i Dagbladet i april i fjor. De peker på tre problemer med lovforslaget, samtidig som de slår fast at «ingen forskning vi kjenner til kan dokumentere at tap av statsborgerskap har en forebyggende effekt på deltakelse i terrorvirksomhet».²⁰⁶ De tre problemstillingene er:

1. Forutsetningen om dobbelt statsborgerskap, som hindrer likhet for loven «fordi dette vil kunne føre til ulik straff for personer som begår identiske forbrytelser».
2. Rettssikkerheten som trues ved at statsborgerskap skal kunne fratras mennesker kun på bakgrunn av administrative vedtak, «basert på at ikke nærmere definerte ‘nasjonale interesser’ er truet».
3. Svekkelse av tilliten til rettsstaten. Lovforslaget kan ramme de som er norskfødte barn av personer som senere i livet har fått statsborgerskap. Erdal og Midtbøen forklarer at «slikt påvirker opplevelsen av rettssikkerhet og kan skape grunnleggende eksistensiell utrygghet».

---

²⁰³ Prop.146 L (2016-2017) s. 35-36.

²⁰⁴ Helljesen m.fl. (2018)

²⁰⁵ Helljesen m.fl. (2018).

²⁰⁶ Erdal og Midtbøen (2017).

Jeg reagerer mest på svekkelsen av viktige rettsprinsipper som legalitetsprinsippet og uskyldspresumsjonen dersom en person blir fratatt statsborgerskapet, på bakgrunn av for eksempel deltakelse i en terrororganisasjon, ut fra en administrativ vurdering foretatt av den utøvende makt og ikke av en uavhengig domstol. Det vil være svært inngripende å bli fratatt statsborgerskapet og Norges borgere skal etter Grunnloven ikke straffes før det foreligger en dom.²⁰⁷ Fratakelse av norsk statsborgerskap på grunnlag av en straffbar handling er et alvorlig rettighetstap, som kan måtte likestilles med straff i Grunnlovens forstand. På dette punkt ligger den vedtatte § 26 a innenfor Grunnlovens rammer.

Videre mener jeg at det globale samfunnet sammen bør se på muligheten for å opprette internasjonale terrordomstoler, som også burde kunne pådømme deltakelse i en organisasjon som domstolen anser som en terrororganisasjon. Dette har fungert tidligere, blant annet i Nürnberg etter andre verdenskrig.²⁰⁸ Jeg anser dette som et alternativ etter den utviklingen som har vært og fordi deltakere i terrororganisasjoner flytter seg på tvers av landegrenser og verdensdeler. På denne måten kan lovgivningen og straffeforfølgningen rettes mer direkte mot lederskikkelsene. Tanken er at dette i større grad kan ryste og velte de store terrororganisasjonene, og ikke de som i mindre grad bidrar til opprettholdelse av terrororganisasjonene. Spørsmålet blir eventuelt hvor en slik domstolsjurisdiksjon kan opprettes.

I Roma-vedtektene for Den internasjonale straffedomstol fremkommer det at en slik jurisdiksjon allerede er vurdert. Grunnen til at det enda ikke er en egen terrordel i vedtektene er at det ikke har vært mulig å komme frem til en felles definisjon av «terrorisme».²⁰⁹ Dette vil kanskje være lettere i dag, i lys av rettsutviklingen siden 1948. Et annet alternativ hadde vært å opprette et eget internasjonalt tribunal for slike terrorrelaterte forbrytelser.

---

²⁰⁷ Grl. § 96.

²⁰⁸ Se punkt 4.1.

²⁰⁹ Roma-vedtektene, Resolusjon 4.

8 Avslutning

Oppgavens tema er strl. § 136 a, og hva som skal til for å straffes for deltakelse i en terrororganisasjon. En person straffes for deltakelse etter dagens rett dersom han eller hun:

- Er del av en sammenslutning bestående av tre eller flere medlemmer, med en satt struktur og en organisatorisk oppbygging. Sammenslutningen må ha som hovedformål, eller som vesentlig del av sin virksomhet, å begå «terrorhandlinger» - nærmere angitte straffbare handlinger utført med «terrorhensikt». Den må videre ha «tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler», noe som setter begrensninger for hvilke sammenslutninger som anses som terrororganisasjoner.
- Har deltatt aktivt med tilstrekkelig kvalifiserte bidrag til organisasjonen. Det avgjørende vurderingstema er om deltakeren har bidratt med å opprettholde virksomheten. Bidragene kan bestå av ulike handlinger som sivile og militære bidrag, medlemskap, materiell og immateriell støtte, rekruttering og oppfordringer og inspirasjon.
- Forsettlig har vært «deltaker» i det han eller hun visste var en «terrororganisasjon», med kunnskap om at terrororganisasjonen har «tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler».

Gjennomgangen over viser også at bestemmelsens uklarheter kommer frem i rettspraksisen på området. Domstolene virker usikre på hvordan bestemmelsen skal forstås og hva som ligger i deltakerbegrepet kontra andre begrep som forbund, medvirkning til terrorhandlinger, rekruttering og økonomisk og materiell støtte.

Terrorlovgivningen i Norge er relativt ny og det er lite som tyder på at dette er en satt rettstilstand. Det blir spennende å se hvordan Høyesterett bruker strl. § 136 a når flere saker etterhvert kommer opp for vår høyeste domstol.

9 Litteraturliste

Bøker:

- Eckhoff, Torstein   *Rettskildelære*, 5. utgave, Oslo, 2001 (Eckhoff 2001)
- Andenæs, Mads Henry   *Rettskildelære*, 2. utgave, Oslo, 2009 (Andenæs 2009)
- Eskeland, Ståle   *Strafferett*, 5. utgave ved Alf Petter Høgberg, Oslo, 2017
(Eskeland 2017)
- Duffy, Helen   *The 'war on terror' and the Framework of International Law*, 2.
utgave, Cambridge, 2015 (Duffy 2015)
- Gröning, Linda   *Frihet, forbrytelse og straff*, 1. utgave, Bergen, 2016
Husabø, Erling Johannes   (Gröning m.fl. 2016)
Jacobsen, Jørn
- Sitter, Nikolai   *Terrorismens historie – Attentat og terrorbekjempelse fra
Bakunin til IS*, 1. utgave, Oslo, 2017 (Sitter 2017)
- Gisle, Jon   *Jusleksikon*, 4. utgave, Oslo, 2010 (Gisle 2010)
- Jacobsen, Dag Ingvar   *Hvordan organisasjoner fungerer*, 4. utgave, Bergen, 2016
Thorsvik, Jan   (Jacobsen m.fl. 2016)
- Matningsdal, Magnus   *Straffeloven – De straffbare handlingene – Kommentartutgave*,
1. utgave, Oslo, 2017 (Matningsdal 2017)
- Campbell, Heather M.   *The Britannica guide to political and social movements that
changed the modern world*”, 1. utgave, New York, 2010.
- Andenæs, Johs.   *Det vanskelige oppgjøret*, 1. utgave, Oslo, 1979 (Andenæs
1979)

Artikler:

- Skoghøy, Jens Edvin A. *Hvilken betydning har uttalelser av FNs menneskerettskomité og FNs barnekomité som rettskilder?*, 2016
<https://www.domstol.no/no/Enkelt-domstol/-norges-hoyesterett/artikler-med-mer/artiklerforedrag-2016/hvilken-betydning-har-uttalelser-av-fns-menneskerettskomite-og-fns-barnekomite-som-rettskilder/>, hentet 02.05.2018
- Skogan, John Krister *Internasjonal terrorisme*, Norsk Militært Tidsskrift nr. 4/2004
<http://www.nor-miltids.com/NMT2004/Nr%204/Artikler/Skogan.html>, hentet 17.4.18
- Romarheim, Anders *Hva er internasjonal terrorisme?*, Hvor hender det? Nr. 5, 2005
<http://www.nupi.no/Skole/HHD-Artikler/20082/Hva-er-internasjonal-terrorisme>, hentet 17.4.18
- Wessel-Aas, Jon *Pressefrihetens kår I 2014: Ett skritt frem – og to tilbake?*, Fritt ords monitorprosjekt (2014), hentet fra lovdata 4.4.18
- Husabø, Erling Johannes *Pre-aktiv strafferett*, Tidsskrift for strafferett, 2003
Hentet fra Lovdata 01.05.18
- Wessel-Aas, Jon *Krigen mot terror og den norske rettsstaten*, Internasjonal politikk, Årgang 70 (2012) s. 114-121
www.idunn.no, hentet 4.4.18
- Dahl, Hans Fredrik *Oppgjøret som rystet Norge*, Magasinet Levende historie
<http://levendehistorie.no/oppgjoret-som-rystet-norge/>, hentet 10.5.18.

Lover og forskrifter:

- 1814 Lov 17. mai 1814 Grunnloven
1902 Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902)

- 1981 Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)
- 1995 Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven)
- 1998 Lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven)
- 1999 Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
- 1999 Lov 3. desember 1999 nr. 82 om endringer i straffeprosessloven og straffeloven mv. (etterforskningsmetoder mv.)
- 2005 Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)

Forarbeider:

NOU 1993:3 Strafferettslige regler i terroristbekjempelsen

Innst.S.nr.240 (1996-1997) Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om rapport til Stortinget fra kommisjonen som ble nedsatt av Stortinget for å granske påstander om ulovlig overvåking av norske borgere (Lund-rapporten)

Innst.O.nr.51 (1998-1999) Om lov om styrking av menneskerettane si stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

Ot.prp.nr.3 (1998-1999) Om lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

Ot.prp.nr.64 (1998-1999) Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven mv. (etterforskningsmetoder mv.)

Ot.prp.nr.61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme – gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001)

Ot.prp.nr.62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

NOU 2003:18 Rikets sikkerhet

Ot.prp.nr.8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv.
(skjerpende og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet,
terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Prop.131 L (2012-2013) Endringer i straffeloven 1902 og strafferetten 2005 mv. (forberedelse
av terrorisme m.m.)

NOU 2015:4 Tap av norsk statsborgerskap

Prop.146 L (2016-2017) Endringer i statsborgerloven mv. (tap av statsborgerskap ved
straffbare forhold eller av hensyn til grunnleggende nasjonale interesser)

Norsk rettspraksis:

Høyesterett: Rt. 1997 s. 894
Rt. 2005 s. 353
Rt. 2008 s. 1764
Rt. 2011 s. 469
Rt. 2012 s. 1618
Rt. 2013 s. 789
Rt. 2015 s. 833
HR-2016-1422-A
HR-2018-732-U

Lagmannsrett: LB-2014-174730
LB-2015-108037
LB-2016-150638
LB-2017-84014

Tingrettsdommer: RG-2012-1153
TOSLO-2015-175034
TOSLO-2015-47166

16-012344MED-OTIR/05
17-078233MED-OTIR/02
TOSLO-2017-43653

Internasjonale og utenlandske rettskilder:

- 1889 Strafflag 19.22.1889/39 (Finland)
- 1937 The League of Nations Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism av 16. november 1937
Hentet fra: <https://www.wdl.org/en/item/11579/>
- 1947 International Military Tribunal, Nuremberg – *Trial of the major war criminal 14. November – 1. October 1946*. Volume 1.
- 1949 Genèvekonvensjonene av 12. august 1949
- 1950 Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK)
- 1966 FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP)
- 1994 FNs resolusjon 49/60 av 9. desember 1994
- 1998 Roma-vedtektene for Den internasjonale straffedomstol av 17. juli 1998
- 1999 FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme (terrorfinansieringskonvensjonen)
- 1999 FNs sikkerhetsråds resolusjon 1267, 15. oktober 1999
<https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/1267>
- 2001 FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373, 28. september 2001
Norsk oversettelse hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/fns-sikkerhetsrads-resolusjon-1373/id107760/> 25.05.28
- 2002 Council Framework Decision 2002/475/JHA of 13 June 2002 on combating terrorism (2002/475/JHA)/EUs rammeavgjørelse
- 2015 FNs sikkerhetsråds resolusjon 2253, 17. desember 2015
<https://www.un.org/sc/suborg/en/s/res/2253-%282015%29>

Rapporter og annet:

- Lund-kommisjonen Dok.nr.15 (1995-1996) Rapport til Stortinget fra kommisjonen som ble nedsatt av Stortinget for å granske påstander om ulovlig overvåking av norske borgere

<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Dokumentserien/1995-1996/Dok15-199596/?lvi=0>

The Eminent Jurists Panel on Terrorism Report on Counter-terrorism and Human Rights
<https://www.icj.org/report-of-the-eminent-jurists-panel-on-terrorism-counter-terrorism-and-human-rights/>, hentet 5.4.18

PST *Forslag til lovendringer vedrørende terrorlovgivningen og PSTs metodebruk*, 2011
<https://www.regjeringen.no/contentassets/16acc0d662bf418d9c2b88f2726c4fdf/pst.pdf>.

PST «Trusselvurdering 2011»
<https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2011/>

PST «Trusselvurdering 2018»
<https://www.pst.no/trusselvurdering-2018/>

Nyhetsartikler:

Larsen, Gunnar *IS-register avslører danske fremmedkrigere*, NRK 17. mars 2016
<https://www.nrk.no/urix/is-register-avslorer-danske-fremmedkrigere-1.12858279>, hentet 20.3.18

Reime, Brede Lie *Mann drept med machete i London*, Dagbladet 22.5.13
<https://www.dagbladet.no/nyheter/mann-drept-med-machete-i-london/62790884>, hentet 5.5.18

Huuse, Camilla *Terrorangrepet i Nice*, VG 15.7.16
Molnes, Geir <https://www.vg.no/spesial/2016/terrorangrepet-i-nice/>,
Sandvær, Hilde hentet 6.5.18

Ørvik, Caroline Isabell

Moltubak, Roar Dalmo
Kirkerud, Kaja

Terror i London: Dette vet vi om angrepet, Tv2 4.6.17
<https://www.tv2.no/a/9169696/>, hentet 6.5.18

Hansen, Asle

Politiet i Manchester etterforsker som terror, Dagbladet 22.5.17
<https://www.dagbladet.no/nyheter/22-drept-og-59-skadd-barn-blant-de-drepte/67620603>, hentet 6.5.18

Sandmo, Espen

Her sto NS spesielt sterkt under krigen, NRK 12.5.15
<https://www.nrk.no/trondelag/over-5000-trondere-domt-for-landssvik-1.12356334>, hentet 10.5.18

Erdal, Marta B.
Midtbøen, Arnfinn H.

Tre problemer med regjeringens nye lovforslag, Dagbladet 5.4.17
<https://www.dagbladet.no/kultur/tre-problemer-med-regjeringens-nye-lovforslag/67453938>, hentet 9.5.18

Helljesen, Vidar
Strand, Tormod
Svaar, Peter

Regjeringen får ikke frata fremmedkrigere norsk statsborgerskap uten en dom, NRK 8.3.18
<https://www.nrk.no/norge/regjeringen-far-ikke-la-justisdepartementet-frata-fremmedkrigere-statsborgerskapet-1.13951789>, hentet 9.5.18

Nettsider:

Store norske leksikon

<https://snl.no/terrorisme>, hentet 17.4.18

United Nations

United Nations Action to Counter Terrorism,
<https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/international-legal-instruments>, hentet 5.5.18

United Nations

Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning ISIL (Da'esh), Al-Qaida, and associated individuals, groups, undertakings and

entities oversees the sanctions measures imposed by the Security Council, 2015

<https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/1267>